

Inicijativa triju mora - iskoristivost potencijala koridora sjever-jug

Milošević, Zvonimir

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Libertas International University / Libertas međunarodno sveučilište**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:223:611086>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-22**

Repository / Repozitorij:

[Digital repository of the Libertas International University](#)

**LIBERTAS MEĐUNARODNO SVEUČILIŠTE
ZAGREB**

ZVONIMIR MILOŠEVIĆ

DIPLOMSKI RAD

**INICIJATIVA TRIJU MORA – ISKORISTIVOST
POTENCIJALA KORIDORA SJEVER-JUG**

Zagreb, travanj 2023.

**LIBERTAS MEĐUNARODNO SVEUČILIŠTE
ZAGREB**

**DIPLOMSKI SVEUČILIŠNI STUDIJ
Međunarodni odnosi i diplomacija**

Inicijativa triju mora – iskoristivost potencijala koridora sjever-jug

Three Seas Initiative – unleashing potential of corridor north-south

**KANDIDAT: Zvonimir Milošević
KOLEGIJ: Povijest diplomacije
MENTOR: dr. sc. Ivor Altaras Penda izv. prof.**

Zagreb, travanj 2023.

Sadržaj

Sažetak

Summary

1. Uvod	5
1.1. Predmet i cilj	7
1.2. Istraživačka pitanja	7
1.3. Metode istraživanja	8
1.4. Pregled literature	8
1.5. Struktura rada	9
2. Povijesni pregled ideje Intermarium	11
2.1. Srednji vijek	11
2.2. Poljsko – Litavska Unija	13
2.3. Ideja pod okupacijom.....	14
2.4. Ideja u 20. stoljeću	15
3. Summiti Inicijative triju mora	19
3.1. Dubrovnik, 2016.	19
3.2. Varšava, 2017.	21
3.3. Bukurešt, 2018.	22
3.4. Ljubljana, 2019.	24
3.5. Talin, 2020.	25
3.6. Sofija, 2021.....	26
3.7. Riga, 2022.....	27
4. Ekonomski aspekt Inicijative triju mora	30
4.1. Energetski projekti	30
4.2. Cestovni i željeznički projekti	34
4.3. Digitalna tranzicija	36
4.4. Investicijski fond Inicijative triju mora	37
5. Geopolitički aspekt Inicijative triju mora	42
5.1. Inicijativa triju mora u sklopu teorija Rimlanda i Heartlanda	42
5.2. Odnosi velikih sila prema Inicijativi triju mora	44
5.2.1. Francuska Republika	44
5.2.2. Ujedinjeno Kraljevstvo.....	46
5.2.3. Savezna Republika Njemačka	48
5.2.4. Narodna Republika Kina	50
5.2.5. Ruska Federacija	52
5.2.6. Sjedinjene Američke Države.....	55

6. Republika Hrvatska i odnos prema Inicijativi	59
6.1. Uloga predsjedničke funkcije prema Inicijativi triju mora	59
6.2. Vlada Republike Hrvatske.....	60
6.3. Projekti u Republici Hrvatskoj	61
7. Zaključak	65
8. Popis literature	68
9. Popis slika, tablica i priloga	74
10. Životopis.....	76

Sažetak

Inicijativa triju mora moderna je inačica višestoljetne ideje koja je zaživjela 2016. godine. U prošlosti je cilj povezivanja zemalja, koje se nalaze u srednjoj i istočnoj Europi, bio sigurnosne prirode. Samo ujedinjeni mogli su se oduprijeti ugrozi koju predstavljaju moćni susjedi poput Njemačke i Rusije. Dvadeseto stoljeće pokazalo je svu surovost međunarodnih odnosa i ponašanja moćnih prema razjedinjenima. Narodi srednje i istočne Europe patili su pod nacističkom vladavinom koju je zamijenila komunistička. Nakon raspada Sovjetskog saveza i pobjede liberalne demokracije, otvorio se put za ideju „Triju mora“. Koračajući smjerom euro-atlantskih integracija, postepeno su države srednje i istočne Europe ispunile potrebne preduvjete da ideja „Triju mora“ zaživi. Surova iskustva prošlosti, poput komunizma te proeuropska budućnost, zajedničke su karakteristike većine uključenih zemalja. Sigurnosni rizici smanjeni su ulaskom država članica Inicijative u NATO savez. Nakon ulaska fokus je stavljen na ekonomsko povezivanje i jačanje nacionalnih ekonomija. Ključan problem ekonomskog zaostajanja za razvijenim zapadnim dijelom Europske unije smatra se nedostatak infrastrukture, koja se do sada gradila u smjeru istok-zapad. Cilj Inicijative triju mora jest skretanje pažnje na koridor koji ide u smjeru sjever-jug. Gradnja energetske, prometne i digitalne infrastrukture u smjeru sjever-jug omogućit će oslobađanje punog ekonomskog potencijala država članica. Cilj ovoga rada je pružiti detaljan, prikaz Inicijative triju mora.

Ključne riječi

Inicijativa triju mora, koridor sjever-jug, infrastrukturno povezivanje, energetska neovisnost

Summary

Three seas initiative is a modern version of a centuries-old idea that came into life in 2016. In the past, the goal of connecting countries in central and east Europe was to increase their security. Only united can they resist threats representing mighty neighbors such as Russia and Germany. Not being able to collaborate, nations of central and east Europe suffered. First under nazi rulership, only to be replaced by a communist one. After the fall of the Soviet Union and the liberal-democratic system that replaced it opened a path for the idea of Trojmorza. Going in the direction of Euro-Atlantic integration fulfilled the preconditions needed for the idea to come to life. Rough past experiences, such as communism and the proeuropean future, are common values shared by a large majority of countries involved. By entering NATO, safety risks which previously were the main reason to unite, are lowered significantly. The focus now is on infrastructural connection and strengthening economies. Pointed out as a critical issue for being less developed than the western wing of the European Union is the lack of infrastructure. Infrastructure was being built from east to west. The main goal of the Three Seas Initiative is to switch focus to a corridor that goes from north to south. Building energetic traffic and digital infrastructure would unleash the full economic potential of member states. The goal of this master thesis is to provide detailed, complete insight in idea of Three Seas.

Key words:

Three Seas Initiative, Coridor north – south, infrastructural connecting, energetic indenpedence

1. Uvod

Od Crnog mora prema Baltiku i južno do Jadrana nalazi se velika kopnena površina, većinom ravničarska koju presijeca Karpatsko gorje. Prostor na kojemu se Zapad susreće s Istokom, katoličanstvo s pravoslavljem i prostor na kojemu se težnja za slobodom suprotstavlja despotizmu. Ovo je područje poprište mnogih sukoba potaknutih željom za dominacijom nad manjim i slabijim. Ruska politika prema navedenom prostoru ne mijenja se stoljećima, mijenjaju se samo njeni provoditelji. Počevši s Velikom Kneževinom Moskve, zatim carskom Rusijom i Sovjetskom Rusijom da bi je danas provodila Ruska Federacija. Sa zapada nadirali su germanski narodi - od teutonskih vitezova, Pruske, Njemačkog Carstva pa do nacističke Njemačke. Politika *Drag Nach Osten* bila je temeljna karakteristika Njemačke vanjske politike u prošlosti. Geografske karakteristike prostora dodatno su im olakšavale ostvarivanje svojih namjera. Otvorena prostrana ravnica omogućavala je invazije i s istoka i zapada, ponekad i u isto vrijeme. Ipak, postojali su trenutci u povijesti kada je suradnja među narodima dovela do uspješnog otpora. Prvi koji su u tome uspjeli bila je moćna dinastija Jagelovića koja je stvorila Poljsko-Litavsku Uniju, koja je smatrana jednom od moćnijih, ako ne i najmoćnijom zajednicom u Europi. Dominacija na svim poljima društvenog djelovanja, napredne ideje o slobodi i pravima čovjeka te nenasljedna parlamentarna monarhija tekovine su ujedinjenih i složnih slavenskih naroda na navedenom prostoru. U jednom trenutku dinastija je sjedila na tronu Ugarske, Češke, Poljske, Litve te je uspješno izbila na sva tri mora. Tim činom utkali su put ideji koja će se realizirati 500 godina kasnije, u nešto drugačijem obliku.

Upravo na tom prostoru 2016. godine rodila se Inicijativa triju mora¹. Moderna inačica višestoljetne ideje osnovana je u Dubrovniku na poticaj predsjednika Republike Poljske, Andrzeja Duda te predsjednice Republike Hrvatske Kolinde Grabar Kitarović. Izvještaj Atlantskog vijeća, pod imenom *Completing Europe* iz 2014. godine, prethodio je osnutku I3M i smatra se polaznom literaturom u shvaćanju I3M i njenih ciljeva. Uz već navedene države u I3M sudjeluju: Republika Slovenija, Republika Austrija, Republika Bugarska, Rumunjska, Mađarska, Republika Litva, Republika Latvija, Republika Estonija, Republika Slovačka i Češke Republike. Ključne zajedničke karakteristike zemalja članica (uz izuzeće Republike Austrije) su: traumatična iskustva komunističke prošlosti, NATO članstvo i članstvo u Europskoj uniji². Republika Austrija uz to što je vojno neutralna zemlja, nakon Drugog svjetskog rata našla se na zapadnoj strani željezne zavjese koja se spustila nad europskim kontinentom. Ostale članice I3M

¹ U daljnjem tekstu I3M

² U daljnjem tekstu EU

našle su se istočno od zavjese, a posljedice su vidljive i danas. Ekonomsko zaostajanje za zapadnim dijelom EU naglašava se kao ključni problem koji I3M planira riješiti kroz dublju integraciju i izgradnju infrastrukture u smjeru sjever-jug. Dosadašnje infrastrukturno povezivanje išlo je u smjeru istok-zapad. Nakon najvećeg proširenja u povijesti EU, 2004. godine uslijedilo je proširenje na Republiku Bugarsku i Rumunjsku 2007. godine te Republiku Hrvatsku 2013. godine. Teritorij i broj stanovnika EU značajno se povećao. S druge strane, ekonomski utjecaj novih država bio je znatno manji. Nesrazmjer u razvijenosti jedan je od ključnih problema s kojima se EU suočava. I3M predstavlja 28% teritorija, 22% stanovništva EU, ali samo 10% ukupnog BDP-a. Nizom infrastrukturnih projekata u području energetike, prometa te digitalne infrastrukture nastoji se umanjiti taj nesrazmjer u razvijenosti. Ostvarivanjem zacrtanih projekata oslobodit će se puni potencijal zemalja članica. Uz ekonomsko razvijanje usko je povezana i diverzifikacija izvora energenata koja je pokazala još značajnijom u jeku ruske agresije na Ukrajinu. Ovisnost o ruskim energentima predstavlja sigurnosni problem za države članice I3M. Izgradnja LNG terminala na otoku Krku te Švinoušću u Republici Poljskoj omogućila je otpornost na pritiske iz Moskve koji stižu u obliku ucjene obustavom opskrbe energentima. U sklopu I3M nalazi se lista projekata koji za cilj imaju diverzifikaciju izvora energije, prvenstveno plina. Ostvarivanjem tih projekata onemogućava se Rusiji korištenje geopolitički alat kojega često upotrebljava. Prometna i željeznička infrastruktura sustavno je zapostavljana u drugoj polovici 20. stoljeća. Kada je građena vodila je prema istoku, a ne u smjeru sjever-jug. Stoga, u sklopu I3M ističe se niz projekata koji će svojim završetkom to promijeniti. Uz navedeno, nastoji se digitalno povezati države članice radi lakšeg i bržeg protoka informacija. Do trenutka pisanja ovog rada održano je sedam *summita* na kojima su sudjelovali najviši dužnosnici zemalja članica. Uz dužnosnike zemalja članica na *summitima* su sudjelovale zemlje promatrači poput SR Njemačke i Sjedinjenih Američkih Država. Prvi *summit* održan je u Dubrovniku 2015., posljednji u Rigi 2022. godine, a na dosadašnjim utvrđivali su se prioritetni projekti, raspravljalo o idejama kako unaprijediti suradnju, promišljalo o trenutnoj geopolitičkoj situaciji i izazovima koje su se nalaze ispred državama članicama te se na kraju usvajali zajednička deklaracija.

1.1 Predmet i cilj rad

I3M predstavlja značajan vanjskopolitički iskorak u diplomaciji Republike Hrvatske i ukoliko se ostvare ciljevi zacrtani u sklopu inicijative, utoliko će biti veliki uspjeh. Rad će nastojati na jednom mjestu detaljno analizirati i opisati I3M u njenih sedam godina postojanja te razviti ideje kroz povijest.

Predmet rada: Projekt I3M u svom geopolitičkom i ekonomskom aspektu

Cilj rada: Detaljno analitički prikazati projekt I3M iz različitih gledišta te ukazati na potencijalni utjecaj oživljavanja koridora sjever-jug na ekonomije država članica.

1.2 Hipoteza rada i istraživačka pitanja

Temeljna ideja same inicijative ekonomske je prirode. Važnim se smatra istražiti potencijalan utjecaj navedenih projekata u sklopu inicijative na nacionalna gospodarstva država članica. Slijedom navedenog, ovaj će rad nastojati opovrgnuti ili potvrditi slijedeću hipotezu:

H1 – Države članice osnažit će nacionalna gospodarstva i energetska neovisnost sudjelovanjem u I3M.

1.3 Istraživačka pitanja

Istraživačka pitanja služiti će kao orijentir te u konačnici koristiti u opovrgavanju ili potvrđivanju navedene hipoteze.

Kakva je budućnost projekta I3M?

Može li srednja i istočna Europa ekonomski sustići razvijene zapadne zemlje EU?

Hoće li financiranje infrastrukturnih projekata na koridoru sjever-jug osnažiti europsko jedinstvo?

Mogu li projekti u sklopu I3M omogućiti manju ovisnost o ruskim energentima?

1.3. Metode istraživanja

Od metoda istraživanja u radu će se koristiti metoda analize sadržaja, analize sekundarnih izvora i metoda sinteze. Uz navedene metode, rad će sadržavati iskustva neposrednog opažanja stečena promovirajući I3M među mlađim uzrastima u zemljama središnje i istočne Europe u sklopu projekta *Trimarium* financiranim od strane Ministarstva vanjskih poslove Republike Poljske. Projekt je provodila *Fundacja Jagielonska* iz Rzeszowa. Također, neposredna iskustva s međunarodnog projekta *Three Seas Leadership School* u organizaciji *SGH Warsaw School of Economics*.

1.4 Pregled literature

Temom I3M u Republici Hrvatskoj do sada se znanstvenici i drugi stručnjaci nisu detaljniji bavili. Razlog tomu je vrijeme trajanja (7 godina), nedovoljna promocija ideje te relativna nezainteresiranost za navedenu temu u akademskim krugovima. Prvi rad (*policy brief*) u Republici Hrvatskoj, usko vezanom tematikom I3M, tiskan je u veljači 2016. godine u drugom izdanju *IRMO briefa* za tu godinu. Autori su Janko Bekić i Marina Funduk, naslovljenog „The Adriatic-Baltic-Black Sea Initiative as the revival of “Intermarium”“. Godine 2018. izlaze dva znanstvena članka, autora Petra Kurečića „Inicijativa triju mora: geografske odrednice, geopolitička utemeljenja i budući izazovi“ i mentora ovoga rada, Ivora Altarasa Pende „Inicijativa triju mora – između gospodarske diplomacije i geopolitike“. Godinu dana kasnije objavljen je stručni članak naziva „Inicijativa triju mora – korijeni, ideje i perspektive“ autora Davora Dijanovića. Prema saznanjima stečenim tijekom istraživanja, najrecentniji rad hrvatskih autora vezan uz I3M jest rad, Višnje Samardžije i Ana-Marije Boromise, „Croatia: in search for visibility and stronger support, Three Seas Initiative“ objavljen u specijaliziranoj publikaciji „Three Seas Initiative: Mapping National Perspectives“ Latvijskog instituta za međunarodne odnose, povodom *summita* u Rigi 2022. godine.

U nedostatku literature na hrvatskom jeziku, u radu se koristi literatura na stranim jezicima - poljskom i engleskom. Naročito se temom bave poljski autori objavljuju znanstvene časopise posvećene I3M. U 2019. godini izlazi 17. izdanje *Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej (Yearbook of the Institute of East-Central Europe)* sa naslovnom temom „The Three Seas Initiative in the international perspective“ Važno je istaknuti i izdanje *Poljskog ekonomskog instituta* sa sjedištem u Varšavi koji je objavio članak „China's belt and road meets The Three Seas Initiative“. Značajan broj poljskih analitičkih centara, udruga bavi se temom. Razlozi tomu velik je broj natječaja financirani od državnih institucija, ponajviše Ministarstva vanjskih poslova

Republike Poljske, zainteresiranost za temu u akademskim krugovima te činjenica da je I3M projekt od izrazite važnosti za Republiku Poljsku. U nastojanju razvitka civilnog društva, točnije udruga, 2017. godine osniva se *National Freedom Institute*. Uz natječaj *Public Diplomacy* koje provodi Ministarstvo vanjskih poslova. Također valja istaknuti, *Institut of New Europe* i *Fundacja Jagiellońska*. Radovi se izdaju na poljskom i na engleskom jeziku.

Od literature objavljene izvan središnje Europe, polazna literatura za shvaćanje I3M jest „Completing Europe Report“, koju je izdalo Atlantsko vijeće. Navedeno izvješće prethodilo je stvaranju I3M i smatra se polaznom literaturom ključnom za shvaćanje projekata i njihovih ciljeva. Rad je punog naziva „Completion of Europe—From the North South Corridor to Energy, Transportation, and Telecommunications Union“, a izrađen je u suradnji američkih i poljskih stručnjaka. Atlantsko vijeće aktivno se bavi temom pa je 2018. godine izdalo „Three Pipelines and Three Seas: BRUA, TAP, the IAP and Gasification in Southeast Europe“ autora John M. Robertsa. Na Svjetskom ekonomskom forumu u Davosu, održanom 2022. godine, Atlantsko vijeće u suradnji s *Polish Development Bank BGK* organiziralo je *Three Seas House*. *Three Seas House* sastojao se od sedam panel diskusija na temu I3M, na kojima su prisustvovali visoki dužnosnici iz zemalja I3M. Za obrađivanje povijesnog razvoja ideje *Intermariuma* a zatim *Trimaruma* u velikoj mjeri korištena je literatura poljsko-američkog autora Mareka Jana Chodakiewicz, „Intermarium The Land between the Black and Baltic Seas“.

Uz knjige, znanstvene članke te izvješća, pri pisanju ovog rada korišteni su internetski izvori a posebna je pažnja posvećena pouzdanosti izvora. Najpouzdanije informacije nalaze se na službenim stranicama državnih institucija i projekata. Korištene su službene internetske stranice I3M, Ministarstva mora prometa i infrastrukture Republike Hrvatske, Vlade Republike Hrvatske, Europske komisije, Kongresa Sjedinjenih Američkih Država, *Baltic pipe* projekta i Ministarstva energetike Sjedinjenih Američkih Država.

1.4. Struktura rada

U uvodnom dijelu rada iznosi se sažeti prikaz cjelokupnog rada na što se nadovezuje uvodna riječ kojom se nastoji približiti tema i okvirno uvesti čitatelja u problematiku kojom se rad bavi. Navodi se predmet i cilj rada te istraživačka pitanja na koja će se nastojati odgovoriti u zaključku nakon detaljne analize svih čimbenika koji tvore I3M. Nakon uvodnog dijela slijedi povijesni pregled ideje, počevši sa srednji vijekom i dinastijom Jagelovića koja je utrla put ideji ujedinjavanja zemalja između triju mora. Zatim pregled ideje za vrijeme zlatnog doba Poljsko-Litavske Unije, sve do njenog potpunog nestanka u 18. stoljeću. Nadalje, promišljanja o ideji za

vrijeme strane vladavine na prostoru između triju mora te razvitak ideje u dvadesetom stoljeću. Idući dio rada detaljno analizira održane *summite* u periodu od 2016. godine do 2022. godine, zatim I3M dijeli na dva aspekta - ekonomski i geopolitički. U ekonomskom analiziraju se projekti, ovisno o njihovoj namjeni: energetske projekti, cestovni i željeznički projekti, projekti posvećeni digitalnoj infrastrukturi te u konačnici fond I3M. U geopolitičkom aspektu I3M prvo se stavlja u kontekst geopolitičkih teorija Rimlanda i Heartlanda zatim slijedi analiza stajališta ključnih međunarodnih subjekata. sljedećim redom: Francuska Republika, Savezna Republika Njemačka³, Velika Britanija, Narodna Republika Kina⁴, Ruska Federacija⁵ i Sjedinjene Američke Države. Naposljetku, sagledat će se odnos Republike Hrvatske prema I3M kroz dvije državne funkcije: predsjedničku ulogu te ulogu Vlade Republike Hrvatske. Potom projekte koji su planirani na teritoriju iste. Rad završava zaključkom, popisom literature i popisom slika, tablica, priloga korištenih u radu.

³ U daljnjem tekstu SR Njemačka

⁴ U daljnjem tekstu NR Kina

⁵ U daljnjem tekstu Rusija

2. Povijesni pregled ideje Intermariuma

U slijedećem poglavlju napravljen je povijesni pregled ideje *Intermariuma*, preteče današnje ideje I3M. Ideja o ujedinjavanju zemalja središnje i istočne Europe datira iz 15. stoljeća, a prvi vladar koji je pod svojom krunom imao teritorije koji bi odgovarali otprilike prostoru današnje I3M bio je Vladislav III. iz dinastije Jagelović. Upravo je dinastija Jagelović postavila temelje ideji. U narednim stoljećima, sve do 20. stoljeća i obnove poljske neovisnosti, ideja nema previše pobornika. Tek u 20. stoljeću, pojavom Józefa Piłsudskog koji je obilježio međuratni period, počinju ozbiljna promišljanja o suradnji država koje se nalaze između triju mora.

2.1 Srednji vijek

Intermarium označava zemlje između Crnog mora i Baltika, što danas obuhvaća Republiku Litvu, Republiku Latviju, Republiku Estoniju, Republiku Poljsku, Republiku Bjelarus i Ukrajinu. Velika seoba naroda dovela je na navedeni prostor slavenska plemena koja ubrzo formiraju svoje zajednice te prihvaćaju kršćanstvo. Jezik je prvotno bila jedina odrednica koja ih je dijelila od drugih naroda. O porijeklu naziva Slavena i Germana Chodakiewich navodi

„The name Slav comes from the Slavic designation for “word” (Polish: słowo ;Russian: slovo). The Slavs called everyone who spoke a related Slavic language “ Słowianie ” (Russian: slaviane), or “people of the word.” Anyone who did not was considered a foreigner. The Germans had the dubious distinction of being known as “the mute ones” (Niemcy —stemming from niemi).“⁶

Prihvatanjem kršćanstva, posebice nakon raskola 1054., vjera postaje dodatna odrednica kojom se Slaveni razlikuju. Tako Poljaci ostaju vjerni Rimu, dok se prema istoku značajnije osjeti utjecaj Konstantinopola te mnoga plemena prihvaćaju istočnjačku liturgiju. Tu se posebice ističu vladari Rutenije i Litve. Područje *Intermariuma* tako je podijeljeno kroz religiju, što je bio uzrok mnogih sukoba u budućnosti. U to vrijeme na područje *Intermariuma* harale su vojske sa sjevera -Vikinzi. Nakon njih uslijedila je velika provala Mongola koji su redom porazili kneževe Kijevske rus, Poljske, Latvije i Ugarske. Porazivši ih, inkorporirali su osvojene teritorije u tvorevinu naziva Zlatna Horda. Osvajači sa sjevera i istoka nastavili su sa svojim pohodima sve do formiranja moćne dinastije Jagelovića koja je ujedinila kraljevstvo Poljske i Litve. Činom ujedinjavanja, na području *Intermariuma* stvorena je država dovoljno snažna da se odupre

⁶ Chodakiewicz, M. J. (2012), *Intermarium The Land between the Black and Baltic Seas*, New Jersey:Transaction Publishers, str. 36.

osvajaiima. Litavski princ Jogaila (kasnije Vladislav II. Jagelović), oženivši poljsku princezu Jadwigu prihvatio je kršćanstvo te preobratio Veliku Kneževinu Litvu. Sporazumom iz Krewa 1385. godine, Litva i Poljska ulaze u personalnu uniju i postaju vodeća sila na području *Intermariuma*. Za vrijeme vladavine Vladislava II. poraženi su teutonski vitezovi u ključnoj bitci kod Tannenberga što je dodatno osnažilo njihov položaj i omogućilo preuzimanje vodeće uloge u srednjoj i istočnoj Europi. Vladislava II. nasljeđuje njegov najstariji sin, pod čijom će krunom biti Ugarska, Hrvatska i Češka Republika u 15. stoljeću. Tim činom prihvaćaju tešku misiju obrane od Osmanskog Carstva, koja je završila teškim porazom u bitci kod Varne, 1444. godine i smrću Vladislava III. Jagelovića. Dinastija je kratkotrajno vladala prostorom između triju mora, ali je utrla put ideji o ujedinjavanju zemalja između Baltika, Jadrana i Crnog mora. O važnosti dinastije Jagelović za ideju *Intermariuma* Chodakiewich tvrdi slijedeće

„The Croats wrote poems about Polish victories, hoping for the liberation from the Muslim yoke. It was under the Jagiellonians and their early successors that a broader interpretation of the Intermarium began to take shape, including all lands of Central and Eastern Europe, between the Baltic, Adriatic, and Black seas.“⁷

Jagelonska ideja o ujedinjenu zemalja između triju mora ostala je ključna ideja poljske tradicionalne misli u raspravama koje se tiču središnje i istočne Europe.

SLIKA 1. Ujedinjene krune pod dinastijom Jagelović (1440-1444)

izvor: <https://cdn.britannica.com/11/64911-050-FB5521BC/Areas-dynasty-Jagiellon.jpg>

⁷ Chodakiewicz, M. J. (2012), *Intermarium The Land between the Black and Baltic Seas*, New Jersey:Transaction Publishers, str. 52.

2.2 Poljsko – Litavska Unija

Dinastija Jagelovića doživjela je svoj vrhunac u 16. stoljeću i to razdoblje smatra se zlatnim dobom poljske kulture. Pod vladavinom Žigmunda I. sponzorirana su mnoga kulturna događanja, umjetnici, građevine po uzoru na zapadnu Europu. Time se dodatno učvrstila pripadnost Poljske zapadnom civilizacijskom krugu država. Njegov sin, Žigmund II., nakon sporazuma u Lubinu 1569. dublje integrira Poljsku i Litvu. Dotadašnja personalna unija zamijenjena je pravom unijom pod jednom krunom, a država dobiva naziv Poljsko-Litavska Unija. Ustroj novonastale države bio je zamišljen kao elektivna monarhija u kojoj kralj ne odabire nasljednika nego se to čini glasanjem. Pravo glasa tada je imalo više od milijun ljudi. Prema Chodakiewiczzu politička situacija u Poljsko – Litavskoj Uniji u najvećoj mjeri ovisila je o volji plemstva

„By the sixteenth century, the nobility (szlachta), which constituted about 10 percent of the population (and most of them, petty gentry, owned no serfs, but farmed on their own), wielded political power by electing their representatives to local dietines and the national Parliament. They also elected the Commonwealth’s King for life.“⁸

Poljsko-Litavska Unija bila je snažna i ekonomski razvijena država koja je objedinjavala gotovo cijeli prostor *Intermariuma*. S obzirom na tadašnje povijesne okolnosti, Jagelonska ideja nije imala veliku potporu. Većina sukoba događala se na istoku s Rusijom te na sjeveru sa Švedskom, pri čemu su vladari Poljsko-Litavske Unije ostvarivali značajne vojne uspjehe. Zatim je uslijedio turbulentan period na prostoru *Intermariuma*. Pobuna Kozaka potpomognutih Ruskim i Osmanskim Carstvom, u kombinaciji sa švedskom invazijom, dovelo je državu u teško stanje. Konstantno ratovanje dovelo je do stradanja na području *Intermariuma*, Chodakiweich navodi slijedeće brojke: „In effect, between 1648 and 1667 the Commonwealth lost 30 percent of its population: over 3 million out of 10 million people, an enormous figure by early modern European standards.“⁹ Godine 1672. dolazi do izravnog sukoba s Osmanlijama od kojih gube jugozapadne dijelove Ukrajine. Osmanlije su svojim prodorom kroz Ugarsku došli pred zidine prijestolnice Habsburgovaca te započele opsadu 1683. godine. Dinastija Habsburg, koja je vladala Ugarskom i Hrvatskom, bila je na rubu poraza. Tada je poljski vladar Jan III. Sobjeski, razbio osmansku opsadu i potjerao ih u bijeg i to je bila pobjeda koja je obilježila kraj osmanskih

⁸ Chodakiewicz, M. J. (2012), *Intermarium The Land between the Black and Baltic Seas*, New Jersey:Transaction Publishers, str. 48.

⁹ Chodakiewicz, M. J. (2012), *Intermarium The Land between the Black and Baltic Seas*, New Jersey:Transaction Publishers, str. 60.

osvajanja na području središnje i istočne Europe. Tom pobjedom vraćen je ranije izgubljen teritorij, ali Jagelonska ideja o izlasku na Jadransko more i ujedinjenu pod istom krunom u tom trenutku i nije bila ostvariva. Poljsko-Litavska Unija ratovala je sa svih strana izuzev zapada. Unatoč ostvarenoj zajedničkoj pobjedi nad Osmanlijama, Jan III. Sobjeski nije uspio kapitalizirati vojni uspjeh, a u 18. stoljeću dolazi do drastičnog pada moći Poljsko –Litavske Unije.

2.3. Ideja pod okupacijom

Uzroci potpunog nestanka Poljsko-Litavske Unije s karte Europe su višestruki: Stanovništvo poharano konstantnim ratnim stradanjima, jačanje Ruskog Carstva, Habsburške Monarhije i Pruske, zloupotreba izbora novog kralja i lobiranje stranih sila na dvoru. *Liberum veto* zahtijevao je da se sve odluke u Sejmu donose jednoglasno, što su strane sile rado zloupotrebjavale kako bi blokirale sve pokušaje reformi. Svi navedeni faktori doveli su do komadanja Poljsko-Litavske Unije od strane moćnih susjeda. Prva podjela dogodila se 1772. godine, zatim su uslijedile još dvije podjele - 1793. godine te u konačnici 1795. godine. Rezultat je potpuni nestanak nekoć moćne države. Prostor *Intermarium* nalazio se pod vlašću: Ruskog Carstva, Pruske i Habsburške Monarhije.

Slika 2. Podjele Poljsko-Litavske Unije

izvor: <https://cdn.britannica.com/55/3555-050-B065A773/Partitions-Poland.jpg>

Razdoblje okupacije obilježen je brojnim deportacijama poljske inteligencije, osobito u ruskom dijelu. Značajan broj ljudi bio je prisiljen migrirati, dok su se ostali prilagođavali novom načinu upravljanja. Svaki pokušaj organizirane pobune, nasilno je ugušen. Dolaskom Napoleona uspostavljena je kratkotrajna država koja je njegovala liberalne tekovine po uzoru na ustav Sjedinjenih Američkih Država te ideje Francuske revolucije. No, ona je bila kratkotrajna i padom Napoleona je nestala.

2.3 Ideja u 20. stoljeću

Nastankom Poljske države nakon 123 godine nepostojanja, Jagelonska ideja o ujedinjavanju zemalja središnje i istočne Europe postaje dominantna odrednica vanjske politike nove države. U periodu Druge Poljske Republike dominantne su dvije struje misli. Prvu je predvodio Roman Dmowski, političar koji se smatra ocem poljskog nacionalizma, a drugu Józef Piłsudski, vodeća figura poljske politike između dvaju svjetskih ratova. Politika Romana Dmowskog težila je etničkoj homogenosti poljske države uz snažno prisustvo rimokatoličke vjere kao temeljne odrednice poljske kulture. Uz navedene odrednice, njegova politika težila je pomirenju s Rusijom. Dmowski je za ključnu pretpostavku trajnog mira među Slavenima isticao poljsko–rusko savezništvo. Ideja o pomirenju s Rusijom, na temelju panslavizma, nije se uspješno afirmirala u krugovima poljske inteligencije, naročito nakon poljsko-boljševičkog rata koji je uslijedio nakon Prvog svjetskog rata. Roman Dmowski nije uspio provesti svoje politike u djelo jer nikada nije uspio doći na čelo Republike Poljske. S druge strane, čovjek koji je bio na čelu obrane prijestolnice u narednom periodu postao je temeljna figura poljske politike. General Józef Piłsudski nastojao je promicati ideju ujedinjavanja središnje i istočne Europe. U njegovim zamislima samo bi se takva federacija uspješno suprotstavila Njemačkoj i Rusiji. Adamczyk navodi kako je Józef Piłsudski ujedinjenje zemalja između triju mora vidio isključivo pod vodstvom Republike Poljske

„Piłsudczycy z kolei otwarcie forsowali koncepcję bloku, federacji lub konfederacji, funkcjonującej pod silnym przywództwem Rzeczypospolitej, która by miała po wojnie zjednoczyć państwa położone między morzem Bałtyckim i Adriatyckim oraz Czarnym bez różnicy, czy są w chwili obecnej w obozie antyniemieckim, czy też współpracują z Niemcami.“¹⁰

¹⁰ Adamczyk, A. (2020.), *Stosunki Polski z południowymi sąsiadami drugiej RP (Czechami, Rumunią, Słowacją, Węgrami) w okresie 1918–1945 w rozważaniach polskich środowisk politycznych, intelektualnych i kulturalnych*,

Federacija po uzoru na Poljsko-Litavsku Uniju, multietnička i slobodna, dom svim religijama. Kao ključnog neprijatelja maršal Józef Piłsudski smatrao je Rusiju i njene aspiracije prema teritoriju *Intermariuma*. Doktrina prometejizma, autora Józefa Piłsudskog otvoreno se suprotstavlja SSSR-u. Temeljne odrednice prometejizma prema Kowal, Orzelska bili su antiimperijalizam i antiboljševizam

„Koniec wojny polsko-bolszewickiej oznaczał, że w miejsce programu federacyjnego, którego realizacja nie wchodziła już w grę, znaczącą rolę zaczął odgrywać program prometejski, którego celem było rozbijanie formalnie utworzonego w 1922 roku ZSRS. Główne elementy prometeizmu w polskim ujęciu to antyimperializm i antykomunizm/antybolszewizm.“¹¹

Cilj doktrine jest oslabiti SSSR poticanjem nacionalističkih elemenata u rubim dijelovima zemlje s krajnjim ciljem odvajanja od vlasti Moskve.

SLIKA 3. Karta predložene federacije prema viđenju Józefa Piłsudskog

izvor: https://slowopolskie.org/images/stories/000_1214/0812_inter_3.jpg

Polska wobec poludniowich sasiadow w Europie Srodkowo-Wschodniej w XX wieku, vol. 2, str. 81. / **prijevod autora:** „Piłsudski je otvoreno zagovarao koncept bloka, federacije ili konfederacije koji bi funkcionirao pod snažnim vodstvom Republike Poljske, koncept bi se nakon rata ostvario ujedinjenjem s državama koje se nalaze između Baltičko, Jadranskog i Crnog mora, neovisno o tome jesu li protiv Nijemaca ili surađuju s njima.“

¹¹ Kowal, P. , Orzelska-Staczek. A. (2019.) *Inicijatywa Trojmorza: geneza, cele i funkcionowanie*, East of the West/Wschod Zachodu, 5, str. 21. / **prijevod autora:** „Kraj poljsko – boljšewičkog rata označio je da umjesto federativnog programa, čije implementacija nije više bila opcija, program koji počinje imati značajniju ulogu jest prometejizam, čiji je cilj razbiti uspostavljen 1922. godine, SSSR. Glavni elementi prometejizma prema poljskom viđenju jesu antiimperijalizam i antikomunizam/antiboljševizam.“

Sovjetski Savez promovao je doktrinu panslavizma s krajnjim ciljem ujedinjavanja svih Slavena pod kontrolom Moskve uz nametanje komunističke ideologije, a Moskva kao ključnog neprijatelja navodila je upravo Poljsku. Aktivno su se suprotstavljali ideji ujedinjavanja zemalja središnje i istočne Europe bez njenog vodstva. Posebno je Sovjetski Savez bio okrutan prema Poljacima koje je označio kao glavnog neprijatelja, prema Chodakiewiczu „The USSR considered Poland to be “the enemy number one” and the Soviet Poles, quite falsely, to be a hotbed of anti-Communist Polish agents. Thus, the Poles were targeted with appropriate ferocity.“¹² Poljska manjina koja je ostala na teritoriju Sovjetskog Saveza ugnjetavana je i prema njoj se odnosilo na najgore moguće načine. Dio njih se uspio spasiti selidbom, a značajan broj završio je u Sibiru. Ideja za koju se zalagao Józef Piłsudski nikada u potpunosti nije ostvarena, a brojni su faktori utjecali na njen neuspjeh: od nedovoljno snažnog inicijatora Republike Poljske, do protivljenja i aktivnog lobiranja SSSR-a i Njemačke. Zatim, države poput Češke Republike koje nikada nisu pokazale značajan interes, ponajviše zbog toga što je ideja panslavizma u navedenoj zemlji imala veći utjecaj. Uspješno se ostvarila tek suradnja na agrarnom planu kako navode Kowal, Orzelska

„W takich warunkach, polska dyplomacja doprowadziła jednak, w 1930 roku, do powstania politycznego sojuszu rolniczych państw środkowoeuropejskich pod nazwą Bloku Agrarnego, w skład którego weszły: Bułgaria, Czechosłowacja, Jugosławia, Rumunia i Węgry.“¹³

Period mira u Europi kratko je trajao, mirovni sporazumi iz Versaillesa utrlili su put najkrvavijem i najvećem vojnom sukobu u povijesti čovječanstva. Nacistička Njemačka, pod vodstvom Adolfa Hitlera, te Sovjetski Savez pod Staljinovim vodstvom, jasno su izrazili teritorijalne pretenzije prema području *Intermariuma*. Navedene zemlje sklopile su sporazum nazvan po ministrima vanjskih poslova u to vrijeme, Ribbentrop-Molotov. U sporazumu o nenapadanju navodi se podjela zemalja koje se nalaze između država potpisnica. Uskoro je Republika Poljska podijeljena i sustavno uništavana kao nacija. Kako bi lakše upravljali novoosvojenim prostorom, dva totalitaristička režima koristila su svim mogućim sredstvima:

¹² Chodakiewicz, M. J. (2012), *Intermarium The Land between the Black and Baltic Seas*, New Jersey:Transaction Publishers str. 82.

¹³ Kowal, P., Orzelska-Staczek. A. (2019.) *Inicjatywa Trojmorza: geneza, cele i funkcjonowanie*, East of the West/Wschod Zachodu, 5, str. 25. / **prijevod autora:** „U takvim uvjetima, na čelu s poljskom diplomacijom, ipak je, 1930. godine, došlo do stvaranja političkog agrarnog saveza srednjoeuropskih država pod nazivom Agrarni blok, u koji su bile uključene: Bugarska, Čehoslovačka, Jugoslavija, Rumunjska, Mađarska. “

brojnim ubojstvima, deportacijama, bezrazložnim zatvaranjem neistomišljenika nastojala se uništiti Poljska kao nacija i sama ideja ujedinjavanja središnje i istočne Europe, a masakr u Katynskoj šumi ogledni je primjer toga. Nakon Drugog svjetskog rata i podjelom interesnih zona na mirovnim konferencijama, područje *Intermariuma* palo je pod Moskvu, čime se ostvarila ideja panslavizma, uz izuzeće Jugoslavije. U narednom periodu koji je uslijedio, uspostavljene su komunističke vlade koje su odgovarale Moskvi. Tajna policija vršila je represiju svih onih koji su se usudili misliti drugačije od dominantnog narativa. U tim uvjetima, o idejama Józef Piłsudski progovarali su samo rijetko hrabri pojedinci. U osamdesetim godinama 20. stoljeća i slabljenjem utjecaja Moskve, dale su se naslutiti nadolazeće promjene. Pokret *Solidarność* aktivno je radio na oslobođenju poljskog naroda te uskoro dolazi do opuštanja restriktivnih mjera iz Moskve. Uz navedeno, ponovno se raspravlja o idejama ujedinjenja zemalja *Intermariuma*. Dolaskom Gorbačova na vlast i njegovim liberalnim reformama otvoren je put za ostvarivanje neovisnosti potlačenih republika, što se u konačnici i ostvarilo u razdoblju 1989. – 1991. godine. Uspostavom liberalno-demokratskog sustava u zemljama nekadašnjeg istočnog bloka, započinje nova etapa povijesti. Sloboda govora, tržišna ekonomija i predstavnička demokracija omogućile su uzlet država u kojem prednjači Republika Poljska. Ubrzo nakon toga došlo je do povezivanja zemalja središnje Europe u formatu Višegradske skupine koju čine Češka Republika, Republika Slovačka, Mađarska i Republika Poljska.

3. *Summiti* Inicijative triju mora

Summit predstavlja oblik sastanka namijenjen najvišim državnim dužnosnicama država. Sastanci nisu isključivo vezani za jedno mjesto, praksa je takva da svake godine ugosti druga država, država-domaćin. U sklopu I3M održano je u periodu 2016. – 2022. sedam *summita*, u različitim državama članicama. Redovno održavanje *summita* ima za cilj poticati međudržavnu suradnju na projektima od zajedničkog interesa. Na *summitu* se održavaju panel rasprave na kojima sudjeluju predsjednici država članica i drugi državni dužnosnici, održava se i poslovni forumi kojima se nastoji potaknuti međusobnu trgovinu kroz umrežavanje poduzeća. Kroz održavanje foruma za civilno društvo potiče se i suradnja nevladinih organizacija.

3.1 Dubrovnik, 2016.

Prvi *summit* I3M održan je u Dubrovniku 25. i 26. kolovoza 2016. godine. Ključni inicijatori ideje bili su predsjednik Republike Poljske Andrzej Duda te predsjednica Republike Hrvatske Kolinda Grabar-Kitarović. Poljski autor Piotr Bajda navodi da su razgovori održani 2015. godine na sastanku iniciranom od hrvatske strane

„To trace the origins of this idea, it is quite reasonable to refer to the visit of Kolinda Grabar -Kitarović to Poland in 2015 and a subsequent Croatia-initiated meeting (featuring an expanded group of representatives of the region) held in New York on the sidelines of the UN General Assembly (September 2015).“¹⁴

Za vrijeme posjeta Kolinde Grabar Kitarović Republici Poljskoj 2015. godine, predsjednik Duda i predsjednica Grabar-Kitarović posjetili su grob Vladislava III. Jagelovića u katedrali na Wavelu u Krakovu. Odali su počast kralju koji je u pod svojom krunom ujedinio zemlje od Baltika do Jadrana. Sastanku je prethodila objava izvještaja „Completing Europe“, Atlantskog vijeća od 2014. godine. Navedeni izvještaj predstavljao je početni korak u osnivanju I3M. Prema Bekić, Funduk sama I3M zamišljena je kao neformalna platforma. „The Initiative is conceived as an informal platform that will secure political support for specific projects of interest to the countries involved, as well as for the EU in general.“¹⁵ U Dubrovnik, 2016. godine došli su predstavnici zemalja članica te države promatrači: Sjedinjene Američke Države, NR Kina te Republika Turska.

¹⁴ Bajda, P. (2020.) *The Three Seas Initiative at the end of 2020 in statu nascendi*, Barometer, vol. 1, str. 4.

¹⁵ Bekić, J., Funduk, M. (2016.) *The Adriatic-Baltic-Black Sea Initiative as the revival of “Intermarium”*, IRMO BRIEF 02, str. 3.

TABLICA 1. Lista predstavnika država na summitu u Dubrovniku

Izvor: sistematizacija autora

DRŽAVE ČLANICE			
Austrija Michael Linhart <i>zamjenik ministra vanjskih poslova</i>	Estonija Vaino Reinart <i>podtajnik u ministarstvu vanjskih poslova</i>	Litva Dalia Grybauskaitė <i>predsjednica republike</i>	Rumunjska Petru Sorin Buse <i>ministar transporta</i>
Bugarska Rosen Plewnelijew <i>predsjednik republike</i>	Hrvatska Kolinda Grabar Kitarović <i>predsjednica republike</i>	Mađarska Janos Ader <i>predsjednik republike</i>	Slovačka Petre Pellegrini <i>zamjenik premijera</i>
Češka Dan Tok <i>ministar transporta</i>	Latvija Andris Maldups <i>direktor odjela za tranzitnu politiku u ministarstvu transporta</i>	Poljska Andrzej Duda <i>predsjednik republike</i>	Slovenija Borut Pahor <i>predsjednik republike</i>
STRATEŠKI PARTNERI			
Sjedinjene Američke Države: General James L. Jones, <i>nekadašnji savjetnik za nacionalnu sigurnost predsjednika Obame</i>			
Narodna Republika Kina: Liu Haixing, <i>pomoćnik ministra vanjskih poslova</i>			
Republika Turska: Ahmed Yildiz, <i>zamjenik ministra vanjskih poslova</i>			

Od predstavnika država koje su se našle u Dubrovniku, samo su četiri države poslale svoje najviše predstavnike vlasti to su: Republika Poljska, Republika Hrvatska, Republika Bugarska i Republika Slovenija. Taj čin simbolično ukazuje spremnost ostalih država i zainteresiranost za sudjelovanje u projektu. To se pak drastično promijenilo na *summitu* u Varšavi, kada se sudionicima obratio general James L. Jones u ime Sjedinjenih Američkih Država i Atlantskog vijeća slijedećim riječima

„Integrating the Three Seas area around a vision of shared prosperity and economic security would send a powerful signal to European citizens that the European project continues to move forward in meaningful ways, and help turn this region into one of the most dynamic and competitive region in not only Europe, but the world.“¹⁶

General Jones u svom se obraćanju osvrnuo na dimenziju energetske sigurnosti koja je trebala omogućiti zemljama članicama otpornost na ruske pritiske. Na kraju *summita* usvojena je zajednička deklaracija (prilog 1). U deklaraciji je naglašena važnost spajanja središnjih i istočno europskih ekonomija stavljajući naglasak na koridor sjever-jug. Primat gospodarskih projekata nad geopolitikom ističe Penda „Dakle, iako ova inicijativa bez imalo sumnje ima svoju

¹⁶ Obraćanje Generala James L. Jonesa (izvor: <https://www.atlanticcouncil.org/commentary/transcript/remarks-by-general-james-l-jones-jr-at-the-dubrovnik-three-seas-initiative-presidential-roundtable/> pristupio: 22. 5. 2022.

relevantnu (geo)političku komponentu, ona je prvenstveno zamišljena kao gospodarska platforma na razini konkretnih projekata i izvedbenih rješenja, što se posebno naglašava.“¹⁷

Sva suradnja u sklopu I3M odvija se unutar okvira EU a potpisnici su nastojali tim dijelom deklaracije istaknuti kako I3M nije alternativna organizacija EU. U deklaraciji je određeno mjesto slijedećeg sastanka - Vroclav u Republici Poljskoj, ali je ono promijenjeno zbog dolaska predsjednika Sjedinjenih Američkih Država na *summit*. Domaćin idućeg *summita* bio je predsjednik Republike Poljske Andrzej Duda.

3.2 Varšava, 2017.

Idući *summit* održan je u Varšavi 6. i 7. srpnja 2017. godine. Iako se u dubrovačkoj deklaraciji spominje Vroclav, a radi lakše organizacije premješten je u prijestolnicu. *Summitu* su nazočili predstavnici država članica te predsjednik Sjedinjenih Američkih Država Donald Trump. Zbog njegova dolaska sam događaj dobio je veću dimenziju te su se delegacije ponašale sukladno tome, izuzev Češke i Austrijske. Od zemalja članica samo navedene članice nisu nazočile s državnim čelnikom na *summitu*. Razlozi tomu mogu se pronaći u činjenici da na *summitu* nije bilo predstavnika EU-a, SR Njemačke ili Francuske Republike. Ne želeći sudjelovati u projektu koji za cilj ima „rušenje“ EU, obje države pokazale su rezerviranost prema projektu. Uz to, češki predsjednik Miloš Zeman uskoro se trebao sastati s predsjednikom Trumpom na bilateralnom sastanku. *Summit* je bio od izrazite važnosti za I3M te cijelu srednju i istočnu Europu. Dolaskom predsjednika Trumpa jasno je izražena dimenzija suradnje s isključivo zapadnim partnerima. Poljski autor Bajda tumači dolazak Donalda Trumpa u Varšavu kao jasnu poruku drugim državama poput NR Kine: „Donald Trump’s visit to Warsaw meant that invitations were not sent to the PRC or Turkey, limiting the political scope of the initiative to the EU and the US, which ultimately determined the choice of a strategic partner for the project.“¹⁸

¹⁷ Altaras Penda, I. (2018.): *Inicijativa triju mora – između gospodarske diplomacije i geopolitike*. Acta Economica Et Turistica, Vol. 4 No. 1, 2018. , str. 6.

¹⁸ Bajda, P. (2020.) *The Three Seas Initiative at the end of 2020 in statu nascendi*, Barometer, vol. 1, str. 4.

Tablica 2. Lista predstavnika država na summitu u Varšavi

izvor: sistematizacija autora

DRŽAVE ČLANICE			
Austrija	Estonija	Litva	Rumunjska
Thomas M. Buchsbaum <i>austrijski veleposlanik u Poljskoj</i>	Kersti Kaljulaid <i>predsjednica republike</i>	Dalia Grybauskaitė <i>predsjednica republike</i>	Klaus Iohannis <i>predsjednik republike</i>
Bugarska	Hrvatska	Mađarska	Slovačka
Rosen Plewnelijew <i>predsjednik republike</i>	Kolinda Grabar Kitarović <i>predsjednica republike</i>	Janos Ader <i>predsjednik republike</i>	Andrej Kiska <i>predsjednik republike</i>
Češka	Latvija	Poljska	Slovenija
Jan Hamaček <i>predsjedavajući donjeg doma parlamenta</i>	Raimonds Vejonis <i>predsjednik republike</i>	Andrzej Duda <i>predsjednik republike</i>	Borut Pahor <i>predsjednik republike</i>
STRATEŠKI PARTNERI			
Sjedinjene Američke Države: Donald Trump, <i>predsjednik</i>			

Summit u Varšavi naglasio je ideje i koncepte koji su navedeni u *Dubrovačkoj deklaraciji*. Uz to, usvojena je lista zajedničkih projekata u kojima sudjeluje više država članica, te također je osnovan i poslovni forum kao platforma koja je namijenjena intenziviranju ekonomske suradnje među državama članicama. U zajedničkoj deklaraciji koja je usvojena (prilog 2) istaknulo se nekoliko principa na kojima treba funkcionirati I3M. Kao ključan princip navedeno je članstvo u EU te zajedničko sudjelovanje u projektima, otvorenost poslovnoj suradnji, definiranje i promoviranje modernizacije u cijeloj regiji. Predstavnici država usuglasili su se da idući *summit* bude u Bukureštu, a domaćin je bio predsjednik Rumunjske Klaus Iohannis.

3.3 Bukurešt, 2018.

Summit u Bukureštu održan je 17. i 18. rujna 2018. godine. Navedeni *summit* smatra se svojevrsnom prekretnicom za I3M i odnos EU prema njoj. Po prvi puta na *summitu* su sudjelovali predsjednik Europske komisije, Jean Claude Juncker te njemački predstavnik Heiko Maas. Tim činom I3M riješila se stigma paralelne organizacije koja za cilj ima podijela EU-a. SR Njemačka je izrazila želju za sudjelovanjem, no nije se priključila zbog protivljenja Republike Poljske. Ulaskom SR Njemačke u I3M Republika Poljska bi izgubila mjesto predvodnika i najsnažnijeg gospodarstva. Prema Kowal, Orzelska-Staczek, stav SR Njemačke prema I3M od početka stvaranja I3M nije bio pozitivan

„Berlin wcześniej nie okazywał zainteresowania inicjatywą, którą postrzegał jako „papierowy projekt”, bez większego potencjału z uwagi na różnice interesów między tworzącymi go państwami i jednocześnie jako ryzykowną, lecz mało realną próbę stworzenia alternatywy względem UE oraz konkurencji względem Niemiec.“¹⁹

Nakon *summita* u Bukureštu SR Njemačka je promijenila politiku prema I3M.

Tablica 3. Lista predstavnika država na summitu u Bukureštu

Izvor: sistematizacija autora

DRŽAVE ČLANICE			
Austrija	Estonija	Litva	Rumunjska
Alexander van der Bellen <i>predsjednik republike</i>	Eiki Nestor <i>predsjednik parlamenta</i>	Dalia Grybauskaite <i>predsjednica republike</i>	Klaus Iohannis <i>predsjednik republike</i>
Bugarska	Hrvatska	Mađarska	Slovačka
Rumen Radev <i>predsjednik republike</i>	Kolinda Grabar Kitarović <i>predsjednica republike</i>	Janos Ader <i>predsjednik republike</i>	Andrej Kiska <i>predsjednik republike</i>
Češka	Latvija	Poljska	Slovenija
Radek Vondraček <i>predsjedavajući donjeg doma parlamenta</i>	Edgars Rinkevičs <i>ministar vanjskih poslova</i>	Andrzej Duda <i>predsjednik republike</i>	Borut Pahor <i>predsjednik republike</i>
STRATEŠKI PARTNERI			
Sjedinjene Američke Države: Rick Perry, <i>državni tajnik za energiju</i>			
Savezna Republika Njemačka: Heiko Maas, <i>ministar vanjskih poslova</i>			
Europska komisija: Jean Claude Juncker, <i>predsjednik Europske komisije</i>			

Zahvaljujući prisustvu predstavnika EU i SR Njemačke, Republika Austrija je pokazala veći interes za sudjelovanjem. Nadalje, na *summitu* je dogovorena i uspostava investicijskog fonda I3M, koji je za cilj imao sufinanciranje projekata. Održan je poslovni forum i uspostavljena je i službena internetska-stranica I3M²⁰. Grupa autora iz Češke ističe prvi forum regija koji je održan prije sastanka u Bukureštu „Furthermore, even prior to the Bucharest meeting, a first Forum of Regions of 3SI took place in Rzeszów.“²¹ Po završetku *summita* usvojena je zajednička

¹⁹ Kowal, P., Orzelska-Staczek, A. (2019.) *Inicjatywa Trojmorza: geneza, cele i funkcionowanie*, Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk, Warszawa, str. 68. / **prijevod autora:** „Berlin ranije nije pokazivao interesa za inicjativom, koju su percipirali kako “papirni projekt”, bez velikog potencijala zbog različitih interesa između zemalja koje čine inicjativu, u isto vrijeme smatrali su da je to, riskantan i nerealan pokušaj stvaranja alternative EU i konkurencije Njemačkoj. “

²⁰ <https://3seas.eu/> - službena internetska stranica I3M

²¹ Dostál, V., Strážay, T., Véghe, Z. (2021.) *The perspective of the Czech Republic Hungary, and Slovakia on the Three Seas Initiative*, Association for International Affairs, policy paper, str. 7.

deklaracija (prilog 3). Idući *summit* održao se u Republici Sloveniji, domaćin je bio predsjednik Republike Slovenije Borut Pahor,

3.4 Ljubljana, Brdo 2019.

Summit u Republici Sloveniji održao se 5. i 6. lipnja 2019. godine u Ljubljani te dvorcu Brdu kod Kranja. Uz *summit* je održan poslovni forum I3M. O masovnosti poslovnog foruma Dijanović navodi „Summit je po drugi put popraćen Business forumom, na koji je stiglo više od 600 predstavnika poslovnoga svijeta iz 43 države. Prvi put nakon foruma predano je izvješće o napretku u ključnim projektima.“²² Od visokih predstavnika država članica, prisustvovalo je devet predsjednika. Austrijski predsjednik ispričao se zbog nedolaska navodeći tada aktualnu političku krizu u njegovoj zemlji kao razlog izostanka. Na *summitu* se po prvi puta pojavio predsjednik SR Njemačke Frank-Walter Steinmeier. Uz njega, ponovno je bio nazočan predsjednik Europske komisije Jean Claude Juncker te državni tajnik za energiju Sjedinjenih Američkih Država Rick Perry.

Tablica 4. Lista predstavnika država na summitu u Sloveniji

Izvor: sistematizacija autora

DRŽAVE ČLANICE			
Austrija Sigrid Berka <i>austrijska veleposlanica u Sloveniji</i>	Estonija Kersti Kaljulaid <i>predsjednica Estonije</i>	Litva Dalia Grybauskaitė <i>predsjednica republike</i>	Rumunjska Klaus Iohannis <i>predsjednik republike</i>
Bugarska Rumen Radev <i>predsjednik republike</i>	Hrvatska Kolinda Grabar Kitarović <i>predsjednica republike</i>	Mađarska Peter Szijarto <i>ministar vanjskih poslova</i>	Slovačka Ladislav Kamenický <i>ministar financija</i>
Češka Miloš Zeman <i>predsjednik republike</i>	Latvija Raimonds Vejonis <i>predsjednik republike</i>	Poljska Andrzej Duda <i>predsjednik republike</i>	Slovenija Borut Pahor <i>predsjednik republike</i>
STRATEŠKI PARTNERI			
Sjedinjene Američke Države: Rick Perry, <i>državni tajnik za energiju</i>			
Savezna Republika Njemačka: Frank-Walter Steinmeier, <i>predsjednik savezne republike</i>			
Europska komisija: Jean Claude Juncker, <i>predsjednik Europske komisije</i>			

U završnoj deklaraciji (prilog 4) naglašena je europska dimenzija I3M te ključna uloga Euro-Atlantske suradnje. Pozdravljeni su napreci ostvareni u projektima, te je dogovorena izrada

²² Dijanović, D. (2019.) *Inicijativa triju mora – korijeni, ideje i perspektive*. Obnova, časopis za kulturu, društvo i politiku, 12(1), str. 178

godišnjeg izvještaja o napretku projekata. Idući *summit* održan je u Talinu, a domaćin *summita* bila je predsjednica Republike Estonije Kersti Kaljulaid.

3.5 Talin, 2020.

Summit u Talinu ostao je upamćen kao prvi *summit* hibridnog oblika. Prvenstveno zamišljen da se održi u lipnju odgođen je i održan 19. listopada 2020. U jeku pandemije bolesti COVID-19, organizacija događaja odvila se na dva načina. Fizički su bili prisutni estonska predsjednica Kersti Kaljulaid, poljski predsjednik Andrzej Duda, i bugarski predsjednik Rumen Radev koji je bio domaćin slijedećeg *summita*. Ostali sudionici prisustvovali su virtualno. Paneli i diskusije izvedeni su u hibridnom obliku, a zainteresirani su mogli putem internetske platforme pratiti cijeli događaj.

Tablica 5. Lista predstavnika država na summitu u Estoniji

izvor: sistematizacija autora

DRŽAVE ČLANICE			
Austrija	Estonija	Litva	Rumunjska
Alexander Van der Bellen <i>predsjednik republike</i>	Kersti Kaljulaid <i>predsjednica Estonije</i>	Gitanas Nausėda <i>predsjednik republike</i>	Klaus Iohannis <i>predsjednik republike</i>
Bugarska	Hrvatska	Mađarska	Slovačka
Rumen Radev <i>predsjednik republike</i>	Andrej Plenković <i>predsjednik vlade</i>	Peter Sztaray zamjenik <i>ministra vanjskih poslova</i>	Zuzana Čaputová <i>predsjednica republike</i>
Češka	Latvija	Poljska	Slovenija
Miloš Zeman <i>predsjednik republike</i>	Egils Levits <i>predsjednik republike</i>	Andrzej Duda <i>predsjednik republike</i>	Borut Pahor <i>predsjednik republike</i>
STRATEŠKI PARTNERI			
Sjedinjene Američke Države: Mike Pompeo, <i>državni tajnik</i>			
Europska komisija: Margarethe Vestager, <i>potpredsjednica Europske komisije</i>			

Na *summitu* virtualno ili fizički prisustvovalo je deset predsjednika država članica, jedino Republika Hrvatska i Mađarska na *summit* nisu poslale predsjednika. Dotadašnja predsjednica Kolinda Grabar Kitarović izgubila je na predsjedničkim izborima te ju je zamijenio Zoran Milanović, koji je odbio sudjelovati u I3M. S druge strane, Mađarska je poslala državnog tajnika. Odnos Mađarske i Republike Hrvatske prema I3M Bajda tumači na slijedeći način

„For the Hungarian leader, this was yet another way of showing Budapest's increasingly restrained attitude towards the Three Seas Initiative, while the Croatian president's

absence was a matter of principle, contesting the project had become a trademark that distinguished him from his predecessor.“²³

Važno je istaknuti kako na *summitu* nije bio prisutan predstavnik SR Njemačke, a Europsku komisiju predstavljala je potpredsjednica. Tijekom *summita* predstavljen je koncept *smart connectivity* koji za cilj ima digitalno povezati infrastrukturu po uzoru na Republiku Estoniju. Otvorena je interaktivna internetska stranica na kojoj se može pratiti napredovanje prioritetni projekata i omogućena su nova financijska sredstva u zajedničkom fondu I3M. Uz navedeno, održan je prvi sastanak ministara vanjskih poslova po uzoru na predsjednički format koji se održavo od prvog *summita*. Na kraju je usvojena zajednička deklaracija (prilog 5). Idući *summit* održan je u Sofiji, a domaćin *summita* bio je predsjednik Republike Bugarske Rumen Radev.

3.6 Sofija, 2021.

Summit u Sofiji održan je 8. i 9. srpnja 2021. godine. Na događaj je i dalje utjecala pandemija, stoga je održan kao i prethodne godine u hibridnom formatu. Važno je naglasiti da se na *summitu* u Sofiji više predstavnika država pojavilo fizički. Uz *summit* je održan i poslovni forum koji je uključivao sastanke gospodarskih komora država sudionika, privatnih investitora i poduzeća. Kao ključnu poruku bugarski domaćini nastojali su istaknuti inovativnost

“I hope that the project proposals from Bulgaria will be innovative. The idea is that along with the current 3Si priorities – transport, energy, and digital connectivity – we are adding a fourth panel in the Business Forum, namely “Innovation.” I believe that it will be a new direction, ” added minister Petkov.“²⁴

Od sudionika I3M jedino Republika Hrvatska i Republika Slovačka nisu bile predstavljene predsjednikom države. Važno je napomenuti kako je *summitu* ponovno prisustvovao predsjednik SR Njemačke. Od predstavnika Sjedinjenih Američkih Država ističe se video obraćanje predsjednika Joe Bidena te delegacija kongresnika poslana kako bi iskazala potporu I3M od strane nove administracije. *Summitu* je prisustvovala i predsjednica Helenske Republike Katerina Sakellaropoulou iskazujući tako želju za članstvom. U Republici Bugarskoj su po prvi puta održani sastanci na kojima su sudjelovali predstavnici nacionalnih parlamenata

²³ Bajda, P. (2020.) *The Three Seas Initiative at the end of 2020 in statu nascendi*, Barometer, vol. 1, str. 12.

²⁴ Službena internetska stranica Ministarstva ekonomije i industrije Republike Bugarske. (<https://www.mi.government.bg/en/news/the-three-seas-initiative-business-forum-will-be-held-in-sofia-on-july-8-9-2021-4067.html> pristupio 23. 5. 2022.)

država članica. Na kraju *summita* usvojena je zajednička deklaracija (prilog 6). Idući *summit* održan je u Rigi, a domaćin je bio predsjednik Republike Latvije Egils Levits.

Tablica 6. Lista predstavnika država na summitu u Bugarskoj

izvor: sistematizacija autora

DRŽAVE ČLANICE			
Austrija	Estonija	Litva	Rumunjska
Alexander Van der Bellen <i>predsjednik republike</i>	Kersti Kaljulaid <i>predsjednica republike</i>	Gitanas Nausėda <i>predsjednik republike</i>	Klaus Iohannis <i>predsjednik republike</i>
Bugarska	Hrvatska	Mađarska	Slovačka
Rumen Radev <i>predsjednik republike</i>	Andrej Plenković <i>predsjednik vlade</i>	Peter Sztaray zamjenik <i>ministra vanjskih poslova</i>	Zuzana Čaputová <i>predsjednica republike</i>
Češka	Latvija	Poljska	Slovenija
Miloš Zeman <i>predsjednik republike</i>	Egils Levits <i>predsjednik republike</i>	Andrzej Duda <i>predsjednik republike</i>	Borut Pahor <i>predsjednik republike</i>
STRATEŠKI PARTNERI			
Sjedinjene Američke Države: Joe Biden, predsjednik			
Europska komisija: Margarethe Vestager, <i>potpredsjednica Europske komisije</i>			
Savezna Republika Njemačka: Frank-Walter Steinmeier, <i>predsjednik savezne republike</i>			
DRŽAVE GOSTI			
Helenska Republika - Grčka: Katerina Sakellaropoulou, <i>predsjednica republike</i>			

3.7 Riga, 2022.

Summit u Rigi održan je 20. i 21. lipnja 2022. godine te je obilježen po tome što je to prvi *summit* nakon ruske agresije na Ukrajinu. Uz *summit* je održan i poslovni forum te drugi po redu susret izaslanstava nacionalnih parlamenata. Sudionicima *summita* obratio se domaćin, predsjednik Republike Latvije Egils Levits je svom obraćanju naglasio je važnost Ukrajine za I3M:

„High on 3SI Summit agenda was Ukraine's involvement in the Initiative. The 3SI participating states unanimously supported Ukraine's struggle for sovereignty and freedom. With this 3SI Summit and Business Forum, we are starting close cooperation with Ukraine within the framework of the Three Seas Initiative.“²⁵

Čelnici zemalja članica I3M okupili su se kako bi pružili punu potporu Ukrajini te dodatno potvrdili njenu europsku perspektivu. Ukrajina je postala „sudjelovajući partner“,

²⁵ Obraćanje Egils Levits, predsjednik Republike Latvije izvor: <https://3seas.eu/> pristupio: 13. 7. 2022.

presedan u odnosu I3M prema trećim stranama. Sudionicima se obratio i predsjednik Ukrajine Volodomir Zelinsky. Osim njega, video linkom su se obratili predstavnici Sjedinjenih Američkih Država, Ujedinjenog Kraljevstva te Japana.

Tablica 7. Lista predstavnika država na summitu u Latviji

izvor: sistematizacija autora

DRŽAVE ČLANICE			
Austrija Alexander Van der Bellen <i>predsjednik republike</i>	Estonija Alar Karis <i>predsjednik republike</i>	Litva Gitanas Nausėda <i>predsjednik republike</i>	Rumunjska Klaus Iohannis <i>predsjednik republike</i>
Bugarska Rumen Radev <i>predsjednik republike</i>	Hrvatska Andrej Plenković <i>predsjednik vlade</i>	Mađarska Katalin Novak <i>predsjednica republike</i>	Slovačka Štefan Hoľo <i>zamjenik predsjednika vlade</i>
Češka Miloš Vystrčil <i>predsjednik gornjeg doma parlamenta</i>	Latvija Egils Levits <i>predsjednik republike</i>	Poljska Andrzej Duda <i>predsjednik republike</i>	Slovenija Borut Pahor <i>predsjednik republike</i>
STRATEŠKI PARTNERI			
Sjedinjene Američke Države: Antony Blinken, <i>državni tajnik</i>			
Europska komisija: Valdis Dombrovskis, <i>potpredsjednik Europske komisije</i>			
Savezna Republika Njemačka: Frank-Walter Steinmeier, <i>predsjednik savezne republike</i>			
SUDJELUJUĆI PARTNERI			
Ukrajina: Volodomir Zelenski, <i>predsjednik republike</i>			
DRŽAVE GOSTI			
Japan: Yoshimasa Hayashi, <i>ministar vanjskih poslova</i>			
Ujedinjeno Kraljevstvo: Liz Truss, <i>ministrica vanjskih poslova</i>			

U Rigi je održan prvi po redu forum za civilna društva koji je za cilj imao povezati nevladine organizacije među državama članicama. Ključan cilj foruma za civilna društva jest razmjena ideja i znanja među nedržavnim akterima kako navode na službenoj stranici:

„The aim of the Three Seas Initiative (3SI) Civil Society Forum (CSF) is to provide a unique and fundamentally new platform for the exchange of ideas and knowledge between civil society actors in the participating Member States with a direct interest in long-term cooperation.“²⁶

²⁶ Izvor: The Three Seas Initiative Civil Society Forum 2022, policy recommendations izvor: https://media.voog.com/0000/0046/4166/files/Policy_Recommendations.pdf

Na kraju *summita* usvojena je zajednička deklaracija (prilog 7). Idući *summit* trebao bi održati u Rumunjskoj, što je pak neuobičajeno. Do *summita* u Rigi, svaka država članica koja je bila domaćin organizirala je po jedan *summit*. Mađarska, Republika Slovačka, Češka Republika, Republika Austrija i Republika Litva nisu bile domaćini i očekivalo se da će upravo jedna od navedenih država u 2023. godini organizirati *summit*. Ipak, Rumunjska će nakon 2018. godine još jednom ugostiti čelnike država I3M.

4. Ekonomski aspekt Inicijative triju mora

Od samih početaka I3M najviše se naglašavao njen ekonomski aspekt. I3M je zamišljena kao platforma koja će intenzivirati kontakte, potaknuti međusobnu suradnju država članica na područjima energetike, željezničke i prometne infrastrukture i digitalne tranzicije. Kroz suradnju i realizacije projekata, koji su dogovoreni među državama članicama, nastoji se povećati gospodarska snaga središnje i istočne Europe. Kao najveću prepreku gospodarskom osnaživanju I3M ističe energetske ovisnost o jednom izvoru te nedovoljnu umreženost među državama članicama. Kako bi se savladale te prepreke, države moraju surađivati na realiziranju zajedničkih projekata koji za cilj imaju umanjiti navedene prepreke.

4.1. Energetski projekti

Jeftin i lako dostupan energent temelj su svakog uspješnog gospodarstva. Energenti su se kroz povijest mijenjali sukladno tehnološkom napretku. Od vodene pare preko ugljena do nafte i prirodnog plina. Uz prirodni plin, u 21. stoljeću vrlo su važni i obnovljivi izvori energije. Klimatske promjene natjerale su čovječanstvo da ozbiljno promišlja o obnovljivim izvorima energije. Obnovljivi izvori energije nisu dovoljni te još uvijek ovise o vremenskim prilikama. Potrebno je imati stabilan izvor energije, što obnovljivi izvori još uvijek nisu. Potrebno ih je upotpuniti energentima poput prirodnog plina te vodika, dok pri tome ne treba zanemarivati nuklearnu energiju i njezin potencijal. Od navedenih izvora, projekti u sklopu I3M fokusiraju se na plinovode i proširenje električnih mreža. Na listi prioriteta projekata²⁷ nalazi se 91 projekt, od kojih je 36 projekata vezano za energetiku. Završeni su projekti poput LNG terminala na otoku Krku te izgradnje plinovoda Omišalj – Zlobin. Učinjeni su značajni pomaci na projektu BRUA, koridoru koji bi omogućio opskrbu plina koji stiže crnomorskim putem zemljama središnje Europe poput Mađarske i Republike Austrije. Projekt BRUA podijeljen je u tri faze. Prva faza dovršena je izgradnjom plinovoda te ostalih popratnih sastavnica poput kompresorskih stanica od Podisora do Recasa. Druga faza spojila bi novoizgrađeni plinovod s mađarskim plinovodnim sustavom, a dovršetak druge faze očekuje se 2023. godine. Treća faza u sklopu projekta BRUA ističe se i gradnja plinovoda od obala Crnog Mora (Tuzla) do Podisora. Dovođenjem cijelog projekta omogućit će se pristup plinu s kaspijske rute i istočnog Mediterana u plinske sustave središnje Europe. Dovođen je i pušten u funkciju *interkonektor* koji spaja

²⁷ <https://projects.3seas.eu/report> (pristupio 3. 8. 2022.)

Republiku Poljsku i Republiku Litvu²⁸ koji omogućava baltičkim zemljama dobavljanje zemnog plina iz drugih izvora, dok su ranije ovisile isključivo o plinu koji je dolazio iz Rusije. Dodatan značaj dolazi s ruskom agresijom na Ukrajinu i obustavom isporuka plina prema zapadu. Za energetska neovisnost baltičkih zemalja, ponajviše Republike Estonije, vrlo je važan projekt LNG terminala u baltičkoj luci Paldiski. Radovi unatoč geopolitičkoj situaciji napreduju prema planu te je dovršena prva faza projekta u jesen 2022. godine. Prva faza uključuje izgradnju plutajućeg terminala, a druga faza izgradnju skladišnih kapaciteta koje bi trebali biti dovršeni 2025. godine. Prema službenoj internetskoj stranici nacionalnog distributera plina i električne energije, Elering novi LNG terminal imat će velik značaj

„Together with the operating terminal in Lithuania, the new LNG terminal in the Gulf of Finland, which will start operating in December, will be able to cover the gas consumption of the entire region with sufficient reserves for both this winter and next year.“²⁹

Izgradnjom navedenih terminala te ranije navedenim *interkonektorom* koji spaja Republiku Poljsku i baltičke države, ovisnost u ruskom plinu prestaje. U jesen 2022. godine u pogon je pušten i *interkonektor* koji spaja Republiku Poljsku i Republiku Slovačku, koja je kao i mnoge zemlje središnje i istočne Europe ovisila o ruskom plinu. Ovisnost država središnje Europe o ruskom plinu prema Popławski, Jakobowski iznosi više od 50%. „In Western Europe, Russian gas usually accounts for less than half of gas supplies. In Central Europe, this tends to be well over 50 per cent.“³⁰ Planira se i proširenje postojećih kapaciteta na LNG terminalu u Švinoušću, s ciljem omogućavanja državama koje nemaju izlaz na more, poput Češke Republike i Republike Slovačke, pristup prirodnom plinu koji dolazi morskim rutama. Uz navedeni *interkonektor*, u jesen 2022. godine u pogon je pušten plinovod koji spaja Republiku Poljsku i Dansku, projekt imena *Baltic pipe*. Navedeni plinovod ključan je zbog diverzifikacije izvora prirodnog plina. Na službenoj stranici projekta *Baltic pipe* navodi se stvaranje dodatnog koridora kroz realizaciju projekta: „Baltic Pipe will create a new, additional corridor for gas supply from Northern Europe, which will contribute to a strategic change in the existing structure of gas transmission in Central and Eastern Europe, so far based on only one direction – from East to

²⁸ https://commission.europa.eu/news/inauguration-gas-interconnection-between-poland-and-lithuania-2022-05-05_en (pristupio 3. 8. 2022.)

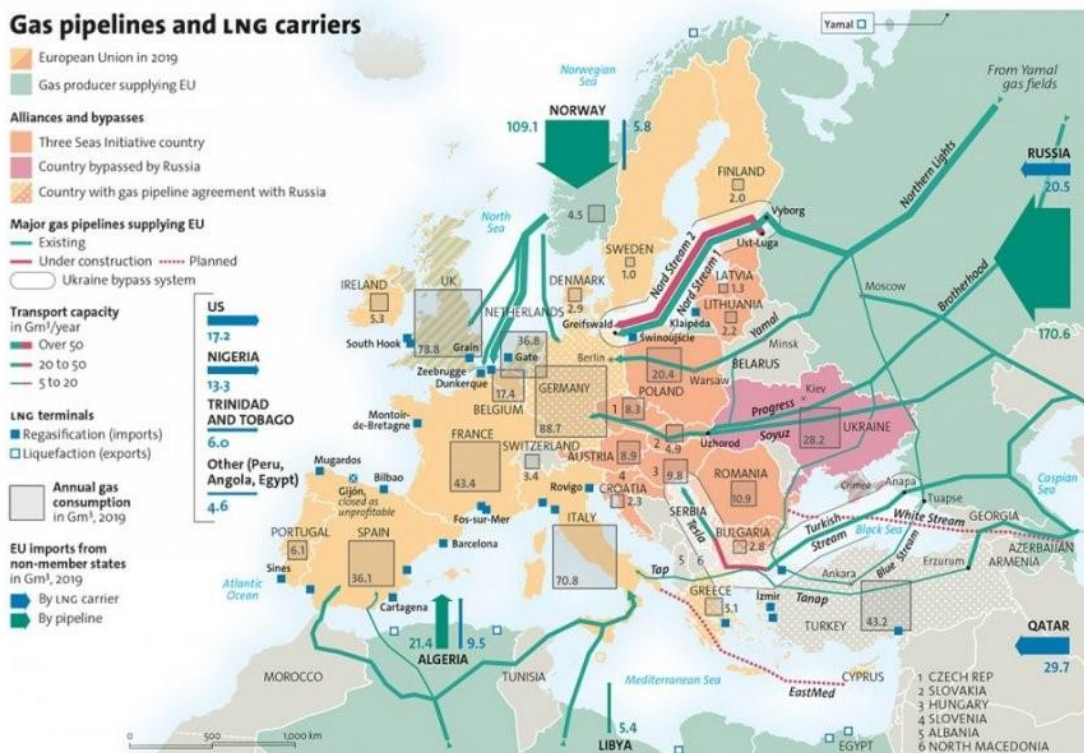
²⁹ <https://elering.ee/en/gas-pipeline-connection-built-paldiski-elering-has-been-completed> (pristupio 5. 3. 2022.)

³⁰ Popławski, K., Jakobowski, J. (2020) *Building Closer Connections The Three Seas Region as an Economic Area*, Polish Economic Institute, str. 25.

West.³¹ Kapacitet cijevi u punom kapacitetu iznosi 10 bcm/y što predstavlja gotovo polovinu godišnje potrošnje plina Republike Poljske. Uz LNG terminal u Švinoušću te proizvodnju plina unutar same države, Republika Poljska je postigla potpunu energetska neovisnost. Također, posjeduje kapacitete za opskrbu susjednih država poput Republike Litve i Republike Slovačke.

SLIKA 1. Postojeća plinska infrastruktura i godišnja potrošnja prirodnog plina 2019.godine

izvor: <https://mondediplo.com/maps/gas-pipelines>,

Navedeni projekti gotovi su ili su u završnim fazama, stoga su posebno istaknuti. Svojim dovršetkom umanjit će nužnost postojećih plinovoda koji dolaze iz Rusije poput: Yamala, Soyuz, Progress. O važnosti energetske neovisnosti EU i pritiscima koji stižu iz Moskve Zbinkowski navodi sljedeće

„The energy dependence of the EU and its member states is of the utmost importance, as it enables energy carrier suppliers to exert pressure on those states. It was, for instance, evidenced by the Ukraine-Russian Federation gas crisis, when in the first week of 2009 the dispute brought about drops in gas pressure.“³²

³¹ <https://www.baltic-pipe.eu/about/the-project-about-benefits/#competitiveness> pristupio 4. 8. 2022.

³² Zbinkowski, G. , (2019.) , *The Three Seas Initiative and its Economic and Geopolitical Effect on the European Union and Central and Eastern Europe*, Comparative Economic Research Central and Eastern Europe vol. 22, number 2. str. 109.

Dovršetkom energetske projekata omogućava se pristup drugim izvorima prirodnog plina, poput norveškog plina koji će ići kroz Baltičku cijev ili ukapljenog plina koji može stići iz raznih dijelova svijeta. Kao glavni izvoznici ukapljenog plina ističu se Sjedinjene Američke Države, Katar i Saudijska Arabija. Uz navedene projekte vrijedno je istaknuti slijedeće:

- Eastring, plinovod koji bi povezo Republiku Slovačku s Republikom Bugarskom preko teritorija Mađarske i Rumunjske te omogućio dovoz plina iz regija poput istočnog Mediterana, Crnog Mora, Bliskog istoka.

- Jonsko – Jadranski plinovod koji bi se protezao kroz četiri države: Republiku Albaniju, Crnu Goru, BiH te Republiku Hrvatsku. Plinovod bi se spojio na postojeći Transjadranski plinovod i omogućio opskrbu plinom koji stiže iz država poput Republike Azerbajdžan.

- Gradnja LNG terminala u Republici Latviji, Skulte, za cilj ima daljnje povećanje energetske neovisnosti i pristup svjetskim tržištima ukapljenog plina.

Druga dimenzija energetske infrastrukturnog povezivanja odnosi se na električnu energiju. Naveden je niz projekata vezanih uz povećanje postojećih kapaciteta, transporta električne energije te proizvodnje. Značajan dio projekata vezanih uz električnu energiju tiče se baltičkih država. Kao ključan projekt ističe se integracija i sinkronizacije električnog sustava baltičkih država s europskim sustavom. Sinkronizacija električne mreže baltičkih država s ostatkom EU ubrzana je nakon ruske agresije na Ukrajinu. Važnosti spajanja električnog sustava baltičkih država s ostatkom EU, ističe Europska komisija

„The desynchronisation of the Baltic States' electricity grid from these systems and their synchronisation with the Continental European Network is underway, as this is an essential political priority for the achievement of the Energy Union. This is particularly important given the current geopolitical situation.“³³

Iako su se u travnju 2022.godine baltičke države spojile s europskom električnom mrežom i dalje rade sinkronizirano s ruskim i bjeloruskim sustavima. Projekt je visoko na listi prioriteta EU te se njegov konačni dovršetak očekuje 2025. godine. Značajan napredak ostvario se u projektu izgradnje 500 MW reverzibilne hidroelektrane u Republici Estoniji, koji za cilj ima smanjiti emisije ugljika, a očekuje se da će postati funkcionalna 2029. godine. Uspješno realiziran projekt naprednih električnih mreža SINCRO.GRID između Republike Slovenije i

³³ https://cinea.ec.europa.eu/news-events/news/cef-energy-towards-synchronisation-baltic-states-grid-european-energy-network-2022-04-19_en pristupio 4. 8. 2022.

Republike Hrvatske prvi je takav na području EU. Određeni broj projekata nalazi se u početnim fazama i konkretnih rezultata na njihovoj provedbi još uvijek nema.

4.2. Cestovni i željeznički projekti

Infrastrukturalna ulaganja u cestovni i željeznički promet odvijaju se duž devet europskih koridora. Europski koridori, prema Europskoj komisiji, povezat će EU u svim smjerovima

„As for transport, the 9 Corridors - part of the TEN-T multimodal Core Network - will make sure that transport infrastructure is implemented efficiently with a genuine European dimension, from the Union’s borders in the east to the ports in the west, from the North and Baltic Seas to the Mediterranean, from the Atlantic Ocean to central Europe.“³⁴

Dovršetak navedenih koridora planira se do 2030. godine. Uz postojeću infrastrukturu koja se već nalazi na navedenim koridorima, procjenjuje se da je potrebno 500 milijardi eura, kako bi koridori bili u potpunosti dovršeni.

SLIKA 5: Europski koridori u zemljama Inicijative triju mora

izvor: Popławski, Konrad. “Building Closer Connections The Three Seas Region as an Economic Area.” Report (2020): str.27

³⁴ The Core Network Corridors, trans european transport network 2013. European Comission: https://ec.europa.eu/transport/infrastructure/tentec/tentecportal/site/brochures_images/b1_2013_brochure_lowres.pdf pristupio: 7. 8. 2022.

Od devet koridora njih pet prolazi kroz države članice I3M. Kao ključni ističu se koridor Baltik-Jadran te Sjeverno more-Baltik zbog svoga smjera sjever-jug. Vrlo je važan i koridor Rajna-Dunav koji prolazi kroz polovinu država članica I3M. U jeku novih geopolitičkih zbivanja, predloženo je dodatno proširenje postojećih koridora. Infrastrukturnim povezivanjem Moldavije i Ukrajine s državama članicama EU omogućuje se brža obnova i rekonstrukcija. Europska komisija ističe „Extension of the European Transport Corridors to Ukraine and the Republic of Moldova as included in the present amended proposal can therefore be a very valuable tool to help those countries in their recovery and reconstruction process.“³⁵. Kao glavni izazov ostvarivanju cilja, Europska komisija navodi nekompatibilnost željezničkih pruga

„To reach the port of Klaipėda in Lithuania, grain transported on Ukrainian trains has to be transhiped at the border between Poland and Ukraine (on trains with the European standard nominal track gauge of 1 435 mm), and then transhiped again at the border between Poland and Lithuania (on 1 520 track gauge trains).“³⁶

Kako bi se postigla optimizacija logističkih troškova, Europska komisija zahtjeva primjenu europskog standarda širine tračnica. Željeznička infrastruktura, uz riječni transport, prema Europskom zelenom planu do 2050. treba iznositi 75% svih prijevoza tereta u EU. Sukladno tome, većina projekata u sklopu transportne dimenzije I3M ide upravo na unaprjeđenje vodenih puteva i željeznice.

Projekt koridor Baltik-Jadran uključuje pet država članica I3M te partnersku zemlju koja nije članica I3M, Republiku Italiju. Proteže se od sjevera Republike Italije i velikih središta poput Venecije i Bolonje, preko Alpa, kroz središnju Europu do baltičkih luka Gdanjsk i Švinoušće. Projekt je iznimno važan jer obuhvaća značajan broj populacije, a procjena Atlantskog vijeća iznosi oko 40 milijuna ljudi „The expansion of the Baltic-Adriatic Corridor opens up significant developmental potential for passenger and freight transportation. Roughly 40 million people live in the agglomeration zone along the axis.“³⁷ Izgradnjom novih željezničkih pruga povećat će se transportni kapaciteti među državama koje se nalaze na koridoru, a cestovna rješenja dodatno će povezati urbana središta država sudionika. Slijedeći, vrlo važan projekt koji je naveden u sklopu

³⁵ Brussels, 26. 5. 2021 SWD(2021) 117 final COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT EVALUATION of the Regulation (EU) N° 1315/2013 on Union Guidelines for the development of a trans-European transport network {SWD(2021) 118 final

³⁶ isto

³⁷ Atlantic Council, *Completing Europe From the North-South Corridor to Energy, Transportation, and Telecommunications Union*, Washington 2014. str 44. (<https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/completing-europe-from-the-north-south-corridor-to-energy-transportation-and-telecommunications-union/>)

I3M je *Via Baltica*. U projektu se planira modernizirati postojeću cestovnu infrastrukturu te je uskladiti s europskim sigurnosnim standardima. Ruta *Via Baltica* ključna je upravo zbog toga što je to cestovna poveznica baltičkih zemalja i zemalja središnje Europe kojom se odvija gotovo sav promet između navedenih dijelova Europe i dio je veće europske rute E67. Ruta koja se proteže od Varšave do Talina poznata je kao *Via Baltica*. Uz cestovnu povezanost, baltičkim zemljama nedostaje i željeznička veza sa središnjom Europom. Projekt *Rail Baltica* sastoji se od izgradnje 840 km duge pruge u baltičkim zemljama te modernizacije postojeće infrastrukture u Republici Poljskoj. Radovi na navedenom projektu su u tijeku, a sredstva su već osigurana prema službenoj stranici I3M. *Via Baltica* i *Rail Baltica* dio su europskog koridora Sjeverno more–Baltik. Projekt *Via Carpathia* postojeći je projekt koji svoje temelje ima u deklaraciji iz Lancuta iz 2006. godine. Zamišljen je kao autocesta koja spaja sjevernu i južnu Europu, projekt se proteže od Republike Litve do Helenske Republike. Svoje ime dobio je prema gorju Karpati, a kao godina dovršetka projekta navodi se 2025. godina. Projekt *Via Carpathie* nije dio TEN-T europske mreže unatoč višegodišnjem lobiranju država Višegradske skupine. Važno je i napomenuti projekte poput Dunav-Odra-Elba riječnog sustava, modernizacije i razvitka željezničke pruge Gdanjsk-Constanta.

4.3 Digitalna tranzicija

Digitalna tranzicija predstavlja završni korak u optimizaciji i povezivanju državnih ekonomija članica I3M. Pojavom novih tehnologija i njihovom implementacijom omogućuje se smanjenje troška proizvodnje i transporta. Kako bi se primijenila nova softverska rješenja, potrebna je izgradnja digitalne infrastrukture koja bi omogućila njihovu primjenu. Primjena novih tehnologija moguća je u gotovo svim područjima ljudskog djelovanja. Važnost digitalnih usluga istaknuta je i u *Completing Europe* izvješću „Digital services underpin all sectors of the economy, from health and financial services to e-government. Their development can create jobs, boost innovation, and increase the competitiveness of localities, regions, states, and the EU as a whole.“³⁸ U I3M predvodnici digitalne tranzicije su baltičke države: Republika Litva, Republika Latvija i Republika Estonija, a posebno Republika Estonija koja je iskoristila *summit* u Talinu kako bi predstavila koncept *smart connectivity* te se time *de facto* nametnula kao država koja prednjači u digitalnim tehnologijama. Na listi prioriternih projekata trenutno se nalazi 13

³⁸ Atlantic Council, *Completing Europe From the North-South Corridor to Energy, Transportation, and Telecommunications Union*, Washington 2014. str 55. (<https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/completing-europe-from-the-north-south-corridor-to-energy-transportation-and-telecommunications-union/>)

projekata vezano uz digitalnu tranziciju. Rumunjska je predložila stvaranje zajedničke digitalne platforme koja za cilj ima optimizaciju transporta u zemljama I3M kroz dijeljenje informacija vezanih uz logističke lance i sam postupak prijevoza. Uz navedeno je predložila stvaranje digitalne platforme putem koje će se motriti vodeni sustavi u regiji. Projekt za cilj ima smanjenje opasnosti od poplava, zagađenja i suša. Zatim razvijanje i povezivanje mreža putem optičkih kablova s ciljem razvijanja širokopojasnog interneta na području cijele I3M. Važno je naglasiti i projekt koji za cilj ima stvoriti siguran okoliš za dronove te ih uspješno implementirati u ekonomije država članica. Predložen je i projekt digitalne autoceste koji bi označavao siguran i brz prijenos podataka među svim državama članicama. Predlagatelj je Republika Poljska, a projekt je stopiran zbog rata u Ukrajini. Uz navedene projekte nastoji se realizirati pametna digitalna platforma u području skladištenje energenata poput plina. Ostvarivanjem svih digitalnih projekata, države I3M višestruko će profitirati kroz digitalnu povezanost nacionalnih ekonomija. Uz to, u jeku industrijske revolucije 4.0 omogućit će razvoj novih tehnologija, kroz komuniciranje i suradnju između država članica.

4.4 Investicijski fond I3M

Investicijski fond I3M predstavlja prvi institucionalizirani oblik suradnje među državama članicama. I kao takav označava vrlo važan korak u daljnjoj integraciji i povezivanju središnje i istočne Europe. Cilj osnivanja fonda jest poticanje investicija u trima sektorima: energija, transport i digitalizacija. Ideja o osnivanju takvog fonda prvotno se pojavila na summitu u Varšavi 2017. godine. Formalizacija te ideje dogodila se godinu kasnije u Bukureštu, potpisivanjem pisma namjene o uspostavi fonda. Pismo namjene potpisali su predstavnici Republike Poljske, Rumunjske, Republike Hrvatske, Češke Republike, Republika Latvije i Republike Slovačke. Fond je službeno registriran 29. 5. 2019. godine u Luxembourg. Prema Wilczek, Rudowski izbjegavanjem osnivanja ureda u jednoj od država članica I3M izbjegla se dugotrajna rasprava o središtu ustanove te se stranim investitorima omogućila veća doza sigurnosti prilikom ulaganja

„Wybór miejsca nie był przypadkowy. To, że Funduszu Trójmorza działa na prawie Luksemburga, jednego ze światowych centrów finansowych, ma zwiększać jego wiarygodność w oczach inwestorów. Jednocześnie umiejscowienie Funduszu poza

regionem czyni go neutralnym wobec państw regionu i uniezależnia go od bieżącej sytuacji politycznej w którymkolwiek z nich.“³⁹

Osnivački kapital fonda iznosio je 520 milijuna eura. Kao ključne institucije investitori ističu se *Bank Gospodarstwa Krajowego* (500 milijuna eura) te *Eximbank Romania* (20 milijuna eura). Prema godišnjem financijskom izvješću investicijskog fonda I3M iz 2021.godine, do sada je ukupno 11 investitora uložilo iznos od 923.1 milijun eura. Od država članica u fond nisu investirali: Republika Austrija, Republika Slovačka i Češka Republika. Važno je istaknuti kako je minimalna uplata s kojom se ostvaruje pravo predstavljanja u upravnom odboru 20 milijuna eura. Upravo tu svotu uplatila je velika većina država članica, izuzev Republike Slovenije koja je doprinijela s 23 milijuna eura te Republike Poljske koja je na početnu investiciju od 500 milijuna eura nadodala još 250 milijuna eura. Tim činom postala je prva država koja je povećala svoja ulaganja u fondu. Analizom ekonomskih pokazatelja koju su proveli poljski autori Lewandowski, Gebska navode Republiku Poljsku, Republiku Estoniju i Republiku Austriju kao ekonomski najsnažnije države u I3M

„Based on an analysis of the statistical data, indicators, and rankings used in the deliberations on the geopolitical position of the countries of the 3SI, one should conclude that there are three countries in the region that can be considered leaders: Poland, Estonia, and Austria.“⁴⁰

Tablica 8. Institucije država članica inicijative te iznos uplaćen u investicijski fond I3M.

Izvor: sistematizacija autora

DRŽAVE ČLANICE			
Austrija	Estonija	Litva	Rumunjska
-	<i>Rahandusministeerium</i> Ministarstvo financija 20mil EUR	<i>Viešųjų investicijų plėtros agentūra (VIPA)</i> 20mil EUR	<i>Banca de Export-Import a Romaniei (Eximbank Romania)</i> 20mil EUR
Bugarska	Hrvatska	Mađarska	Slovačka
<i>Българска банка за развutie (BDB)</i> 20mil EUR	<i>Hrvatska banka za obnovu i razvitak (HBOR)</i> 20mil EUR	<i>Magyar Export-Import Bank (Eximbank Hungary)</i> 20mil EUR	-
Češka	Latvija	Poljska	Slovenija
-	<i>Attīstības finanšu institūcija Altum (ALTUM)</i> 20mil EUR	<i>Bank Gospodarstwa Krajowego (BGK)</i> 750mil EUR	<i>Slovenska izvozna in razvojna banka (SID banka)</i> 23mil EUR

³⁹ Wilczek, J., Rudowski, A. (2021.) *Fundusz Trojmorza - W strone instytucjonalizacji Inicjatywy*, Barometer, cz3, str. 15. / **prijevod autora:** Izbor mjesta nije bio slučaj. Činjenica da fond I3M djeluje prema luksemburškim zakonima, jednog od svjetskih financijskih centara, povećat će njegov kredibilitet u očima investitora. U isto vrijeme, smještaj fonda izvan regije čini ga neutralnim prema državama u regiji I neovisnim od političke situacije u bilo kojoj od njih.

⁴⁰ Lewandowski, P., Gebska, M. H. (2022.) *Geoeconomic Leaders Among the Three Seas Initiative Countries. part2: Reasearch Results*, European Reasearch Studies Journal Vol. XXV, Issue 1, str. 128.

Od navedenih samo se Republika Poljska ponaša sukladno tome. Republika Estonija je uplatila minimum, dok s druge strane Republika Austrija nije uložila nikakva sredstva.

Izuzev država članica, Sjedinjene Američke Države istaknule su želju za investiranjem u fond. Iako je došlo do promjene administracije, obećanje prijašnje administracije pod vodstvom Donalda Trumpa, ispunila je trenutna na čelu sa Joe Bidenom

„Speaking at the Smart Money forum portion of The Three Seas Summit, moderated by Estonian foreign minister Urmas Reinsalu, Krach said that the U.S would match 30 percent of combined contribution of all twelve 3SI participating nations, to a maximum of 1\$ billion.“⁴¹

Na *summitu* u Rigi Sjedinjene Američke Države odlučile su uložiti 300 milijuna dolara u fond, što predstavlja obećanih 30% od strane prošle administracije. Investicija će ići preko U.S. *International Development Finance Corporation (DFC)* „DFC financing will support energy and infrastructure investments that enhance energy security, facilitate energy diversification, and improve connectivity in the Three Seas Region“⁴²

Investicijski fond I3M registriran je kao investicijska kompanija s varijabilnim kapitalom (SICAV) u obliku društva s ograničenom odgovornošću, uz mogućnost ulaganja u sve vrste imovine. U sklopu fonda djeluju tri tijela: generalna skupština, upravni odbor i nadzorni odbor.

Generalna skupština tijelo je koje posjeduje najveće ovlasti u fondu. Ima mogućnost razrješenja i imenovanja članova upravnog i nadzornog odbora, određuje vijek trajanja samoga fonda i mora se generalna skupština sastati barem jedan puta godišnje. Sastanak generalne skupštine mogu sazvati oba odbora. Glasanje na generalnoj skupštini ovisi o količini novca uloženog u fond. Članovi koji su više uložili imaju više glasova. Prema Wilczek, Rudowski

„Najwięcej głosów na Walnym Zgromadzeniu (81, 26 proc) przypada obecnie BGK z wkładem wynoszącym 750 mln EUR na 923 mln EUR (913 mln od krajów regionu, 10 mln od prywatnego inwestora). 2, 49 proc. głosów na Walnym przypada

⁴¹Izvor:<https://3seaseu/media/news/undersecretary-keith-krach-u-s-will-invest-up-to-eur1-billion-in-3si?fbclid=IwAR3dmldtjM6JRRojnf3Q3BWr1LmmFO2iqoMsg7pi5FQhOJLz6rTuw9dglxM&lang=en> (pristupio 7. 9. 2021.)

⁴² Izvor: <https://www.dfc.gov/media/press-releases/dfc-and-three-seas-initiative-investment-fund-agree-term-sheet-300-million> (pristupio 7. 9. 2021.)

słoweńskiemu SID Banka, po 2, 17 proc. mają pozostałe państwa regionu, a inwestor prywatny 1, 08 proc.⁴³

Upravni odbor zadužen je za vođenje svakodnevnih operacija u sklopu fonda. Mora se sastojati od minimalno dvije osobe, od kojih jedna vrši dužnost predsjedavajućeg. Odborom u trenutcima pisanja rada predsjedava Piotr Karnkowski iz *Bank Gospodarstwa Krajowego*. U upravljačkom odboru sjedi deset članova. Popis imena i funkcija članova uprave dostupan je na internet stranicama samog fonda, a mandat traje maksimalno šest godina. Pravo za predstavljanje u sklopu upravljačkog odbora imaju one države koje su uplatile više od 20 milijuna eura. Države koje su uplatile više od 300 milijuna eura imaju pravo na dva predstavnika. Odluke na upravljačkom odboru donose se jednostavnom većinom. Osim vođenja svakodnevnih operacija, upravljački odbor zadužen je za: predstavljanje fonda, osnivanje drugih pododbora, određivanje strategije za buduće investicije i nadgledanje kupovine udjela u fondu.

Nadzorni odbor nadgleda rezultate i procese upravljačkog odbora i sastoji se od minimalno tri osobe. Članovi nadzornog odbora ne moraju nužno biti predstavnici država članica i njenih institucija koje su investirale u fond, navode Wilczek i Rudowski „To tłumaczy dlaczego, przedstawiciel Czech jest w Radzie od powstania Funduszu, choć państwo to nadal pozostaje poza Funduszem. Podobnie przedstawiciele Łotwy i Estonii weszli do Rady na wiele miesięcy przed przystąpieniem tych państw do Funduszu.“⁴⁴ Mandat traje maksimalno šest godina. Popis imena i funkcija članova uprave dostupan je na internet stranicama fonda. Sami članovi odbora podijeljeni su prema kategorijama: A, B, C i neovisni. Kategorija A predstavlja najvišu kategoriju s najvećim pravima, a čine je članovi predstavnici državnih institucija koje su investirale u fond. Odbor donosi odluke jednostavnom većinom. Predsjedavajući odbora bira se na mandat od dvije godine, a mora biti izglasan dvotrećinskom većinom. Nadzorni odbor, osim što nadgleda upravni odbor, također posjeduje savjetodavnu ulogu jer izražava svoje mišljenje o tekućim i budućim investicijama, odobrava promjene u strukturama samog fonda te saziva generalnu skupštinu.

⁴³ Wilczek, J., Rudowski, A. (2021.) *Fundusz Trojmorza - W stronę instytucjonalizacji Inicjatywy, Barometer*, cz3, str. 23. / **prijevod autora:** „Najviše glasova na generalnoj skupštini (81, 26%) pripada BGK koja je doprinijela iznosom od 750 milijuna od ukupnih 923 milijuna (913 milijuna država članica, 10 milijuna privatni investitor). 2, 49% glasova ima slovenska SID banka, po 2,17% imaju ostale države članice, a privatni investitor 1,08%“

⁴⁴ Wilczek, J., Rudowski, A. (2021.) *Fundusz Trojmorza - W stronę instytucjonalizacji Inicjatywy, Barometer*, cz3, str. 26. / **prijevod autora:** „To objašnjava zašto predstavnici Češke Republike imaju svoje mjesto u vijeću od nastanka fonda, iako nisu uložili u fond. Slično, predstavnici Latvije i Estonije pridružili su se vijeću nekoliko mjeseci prije nego što su uložile u fond.“

Investicije kao što je navedeno, usmjerene su prema energetskom, transportnom te digitalnom sektoru. Uz slogan „politically inspired commercially driven“ fond nastoji uz države članice privući i druge investitore, poput međunarodnih financijskih organizacija te privatnih investitora. S ciljem promicanja fonda organiziraju se mini konferencije diljem središnje i istočne Europe te se nastoji sudjelovati na svim značajnijim ekonomskim forumima. Investitore se nastoji privući internom stopom povrata 12-15%, isticanjem činjenice da je regija I3M najbrže rastuća u EU, neispunjenim potencijalom regije. Najvažniji privatni investitori prema fondu trebali bi biti državljani Sjedinjenih Američkih Država, uzimajući u obzir njihovu potporu inicijativi te enormnu financijsku moć koju posjeduju. Fond za cilj ima prikupiti 3 do 5 milijardi eura koje će služiti za daljnje ulaganje u projekte. Ključni kriteriji za investiranje u projekt su sljedeći:

- Interna stopa povrata mora iznositi 12-15%
- Projekt se mora izvoditi na području država članica I3M
- Projekt mora bit održiv uz poseban naglasak na brigu o okolišu
- Vodstvo projekta mora se sastojati od ljudi s iskustvom i znanjem

Od ukupne količine uplaćenih sredstava (923 milijuna) gotovo polovina je investirana. Sredstva investirana u tri projekta: *Greenenergy Data Centers*, *Cargounit te Eney*. *Greenenergy data centre* energetski je učinkovit centar u Republici Estoniji sa svrhom pohrane podataka, *Cargounit* predstavlja investiciju u željezničku infrastrukturu te nabavku novih lokomotiva. Ulaganjem u *Eney* nastoji se povećati broj korištenih obnovljivih izvora energije u regiji. Prema financijskom izvještaju investicijskog fonda I3M, zaključno sa 31. 12. 2021. , projektima je namijenjen iznos od 443.6 milijuna eura, od navedenog iznosa potrošeno je 316.1 milijuna

„By the end of 2021, the amount of capital committed to investments was EUR 443.7 million, an amount comprised of Greenenergy Data Centers (Estonia-Digital-16%), Cargounit (Poland-Transportation-31%), and Eney (Bulgaria, Czechia, Slovakia, Romania, Austria, and Estonia – Energy-53%). Total capital deployed at the end of the fourth quarter for these three investments amounted to EUR 316.1 million or 71.2% of committed capital.“⁴⁵

⁴⁵ Three seas initiative investment fund S. A. SICAV-RAIF, *Annual report and audited financial statements for the financial year ended 31. 12. 2021.* , str. 6.

5. Geopolitički aspekt Inicijative triju mora

U slijedećem poglavlju analizira se aspekt koji u samoj I3M i nije naglašen, ali se podrazumijeva da postoji. Pod pojmom geopolitike smatra se utjecaj geografskog smještaja inicijative na odnose drugih subjekata prema I3M. Nadalje, stavljanjem u kontekst dvaju istaknutih geopolitičkih teorija, Heartlanda i Rimlanda, nastoji se prikazati važnost prostora na kojemu se nalaze države članice. Oni se nalaze na prostoru koji je prema autorima navedenih teorija ključan za ovladavanje svijeta. U konačnici se analizira odnos stalnih članica Vijeća sigurnosti UN-a i SR Njemačke prema I3M. Način na koji se odnose prema I3M u značajnoj mjeri utjecat će na budući razvoj.

5.1. Inicijativa u sklopu teorija Rimlanda i Heartlanda

Geografija je vrlo važna u formiranju vanjske politike, stoga su mišljenja značajnih geopolitičara poput Ratzela, Kissingera, Mahana, Mackindera i Spykmana u velikoj mjeri utjecala na formiranje vanjskih politika njihovih matičnih država. Prema Vukadinoviću „Pridavanje posebne važnosti nekim geografskim značajkama bilo je u stanovitim etapama međunarodnih odnosa posebno razvijeno i našlo je neposredna odjeka i u formuliranju politike pojedinih država.“⁴⁶ U početnim fazama razvoja discipline glavna rasprava formirala se oko toga što treba biti izvor moći, snažna kopnena sila ili pak pomorska. Alfred Thayer Mahan prvi je krenuo u tom smjeru, tvrdeći kako je pomorska sila ključna za svjetsku dominaciju. Upravo je njegova teorija omogućila širu raspravu u tom kontekstu.

Svojevrsnu protutežu teoriji pomorske moći predstavlja teorija *Heartlanda*, britanskog geografa i jednog od začetnika geopolitike, Halforda MacKindera. U njegovoj najpoznatijoj teoriji *Heartlanda*, koju je sažeo u teoremu, „Tko vlada istokom Europe, upravlja srcem svijeta, Tko vlada srcem svijeta, upravlja svjetskim otokom, Tko vlada svjetskim otokom, upravlja svijetom.“ *Heartland*, prema njegovim tumačenjima predstavlja ogromna kopnena masa u središtu euro-azijskog kontinenta koja posjeduje sve vrste energenata i minerala potrebnih za razvoj. Na taj isti prostor snažna pomorska sila nije u mogućnosti projicirati svoju moć. U slučaju da jedna država zauzima cijelo područje *Heartlanda*, predodređena je da postane svjetska sila. Ovladavanjem *Heartlanda* ta ista država vlada i svjetskim otokom, zapravo euro-azijskim

⁴⁶ Vukadinović, R. (2004) : *Međunarodni politički odnosi*, Zagreb:Politička kulture nakladno-istraživački zavod, str. 68.

kontinentom, a samim time upravlja svijetom. Ključ za ovladavanjem *Heartlanda* leži u istočnoj Europi. Prema Paviću prodor prema *Heartlandu* moguć je iz dva smjera

„Pritom treba uočiti da postoje dva najlakša pristupa: jedan je onaj iz istočne srednje Europe „koridorom ratova” u središte europske Rusije, odakle se otvara pristup *Heartlandu*. Osim toga postoji pristup, također, iz Srednje Europe kroz Vrata naroda u središte Srca zemlje – oba su ta pristupna pravca najpogodnija s obzirom na prirodne uvjete.“⁴⁷

Upravo se države članice I3M nalaze na tom, prema Mackinderu, ključnom prostoru za osvajanjem *Heartlanda*.

Kao najznačajniji kritičar Mackinderove teorije ističe se Nicolas Spykman, pobornik pomorske sile. On je smislio termin *Rimlanda* koji označava rubne dijelove *Heartlanda* ili kako ih je Mackinder nazvao „inner or marginal crescent“. O odnosu *Rimlanda* i *Heartlanda*, Kurečić navodi „Iako je priznavao važnost *Heartlanda*, Spykman je naglašavao važnost kontrole nad *Rimlandom* ‘Rubnom zemljom’, pojmom izravno izvedenim iz pojma *Heartland*, koji označuje njegovu suprotnost i tako stvara binarnost.“⁴⁸ Svoju teoriju Spykman sažima u teoremu „Tko kontrolira *Rimland* kontrolira Euroaziju, a tko kontrolira Euroaziju kontrolira sudbinu svijeta.“ Upravo je na području *Rimlanda* u posljednjem stoljeću došlo do povoda dvaju svjetskih ratova, ratova koji su se vodili za sudbinu svijeta. Teorija se pokazala posebno značajnom za vrijeme hladnog rata. Svi američki predsjednici u tom periodu povijesti vodili su se politikom zadržavanja sile koja je osvojila gotovo cijeli *Heartland*, SSSR. Nakon sloma komunizma i uspostave novog međunarodnog poretka, na području *Rimlanda* ratovi nisu prestali. Rat u Republici Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, Republici Kosovu, Ukrajini, Gruziji, Sirijskoj Arapskoj Republici, Republici Jemenu i Afganistanu dokaz su tomu. Prema navedenim teorijama I3M nalazi se na ključnim točkama za ovladavanjem svijetom, na samim granicama *Heartlanda* i *Rimlanda*.

⁴⁷ Pavić, R. (2006) *Novi Rimland kao kontinuitet starog Rimlanda*. Anali Hrvatskog politološkog društva: časopis za politologiju, Vol. 3. No. 1., str. 425.

⁴⁸ Kurečić, P. (2018.) *Inicijativa triju mora: geografske odrednice, geopolitička utemeljenja i budući izazovi*, Hrvatski geografski glasnik 80/1, 107. -108. str

SLIKA 6. Teritorij I3M u odnosu na geopolitičke teorije Heartlanda i Rimlanada

Izvor: sistematizacija autora

5.2 Odnos velikih sila prema Inicijativi triju mora

5.2.1 Francuska Republika

Tijekom stoljeća Francuska Republika je pokazivala interes prema području središnje i istočne Europe. Ovisno o svojim interesima, podupirali su ideje koje su njima išle u korist. Mala Antanta između Prvog i Drugog svjetskog rata eklatantni je primjer tomu. Načelno su Francuzi podržavali ideje Józefa Piłsudskog, kako navodi Thomann

„In the first version of the Polish Intermarium project of the 1920s and '30s, between the two world wars, France was seen as a guarantor of Poland's security. In the renewed version of the Intermarium, it is the U.S. that is considered the most suitable for this task.“⁴⁹

Svojim garancijama očuvanja Versajskog mira, Francuska Republika se predstavljala kao ključan igrač u Europi između ratova. Ipak, njezina snaga i utjecaj nisu bili na toj razini. Nakon Drugog svjetskog rata područje I3M palo je pod sovjetsku zonu interesa i Francuzi su vidjeli

⁴⁹ Thomann P. -E (2019.) *The Three Seas Initiative, a New Project at the Heart of European and Global Geopolitical Rivalries*, Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej 17 z. 3, str. 38.

Europu do željezne zavjese. Padom komunizma prostor za suradnju omogućen je, no ipak nije iskorišten u potpunosti. Postoje određena ulaganja u središnju i istočnu Europu, ali i dalje interes za dubljom suradnjom nije iskazan. Prema Tulmets i Cadier Francuska Republika u svojoj vanjskoj politici nije pažnju posvećivala državama središnje i istočne Europe, čak i nakon njihova pridruživanja Europskoj uniji i NATO-u:

„One would have expected French policies toward the CEECs to be reevaluated after these countries joined NATO (between 1999 and 2004) and the EU (in 2004 and 2009). This was certainly the case within official discourse. In practice, however, French politicians continued to devote little attention—and to attach little importance—to the EU’s eastern members“⁵⁰

Odnosi prema ovom dijelu Europe mijenjali su se ovisno o administracijama koje su na čelu Francuske. Kao pozitivan primjer ističe se odnos administracije vođene Francois Hollandom prema središnjoj i istočnoj Europi, posebno Republici Poljskoj.

Odnos prema I3M od 2017. godine formira administracija trenutnog predsjednika Emmanuela Macrona. Vanjska politika Francuske aktivno se zalaže za stratešku autonomiju EU, bez patronata Sjedinjenih Američkih Država, stoga im I3M, koja ima američki predznak, nije u interesu. Predsjednik Macron se u sukobu Ukrajine i Rusije nastojao predstaviti kao medijator i državnik koji će spriječiti rat i urazumiti Putina. Neuspješno se pokušao nametnuti kao vodeći državnik, usprkos željama država poput Republike Poljske, Republike Estonije, Republike Latvije i Republike Litve koje su najžešće u osudi ruske agresije i od početka tvrde kako je uzaludno razgovarati s Putinom. Ipak, nakon *Brexita* Francuska Republika je postala jedina članica EU s nuklearnim oružjem i s pravom glasa u Vijeću sigurnosti. Trenutna kriza energenata, posebice plina, ne pogađa Francusku Republiku kao što to čini SR Njemačkoj. Odluka o gradnji nuklearnih elektrana ipak se pokazala mudrijom od one da ih se gasi. Francuska Republika ima potencijal iz cijele krize izaći kao novi predvodnik EU-a, nakon godina koje je obilježila njemačka kancelarka Angela Merkel. Odnos prema Rusiji promijenio se nakon neuspješnih razgovora vođenih između Putina i Macrona. Francuska Republika se pridružila sankcijama, osudila rusku agresiju i aktivno pomaže Ukrajinu. Ipak, i taj trenutni odnos nije recipročan odnosu država središnje i istočne Europe prema ratu u Ukrajini. Francuska Republika do sada ni na koji način nije podržala I3M. Niti jedan predstavnik Francuske nije se obratio ni na jednom

⁵⁰ Tulmets, E., Cadier, D. (2014), *French policies toward Central Eastern Europe: Not a ForeignPolicy Priority but a Real Presence*, DGAPanalyse, 11, str. 5.

od *summita*, a država nije iskazala interes za sudjelovanjem. Nakon izbora 2022., trenutna administracija izborila se za još jedan mandat te, ako ostanu dosljedni u svojim politikama, I3M ostaje usprkos francuskim interesima. Ipak, ne treba ni isključiti mogućnost promjene odnosa.

5.2.2 Ujedinjeno Kraljevstvo

Ujedinjeno Kraljevstvo, kao svjetski hegemon tijekom 19. stoljeća svoje je interese promicao diljem svijeta. Fokus vanjske politika bio je na ogromnom kolonijalnom carstvu i prekoceanskoj trgovini. Područje središnje i istočne Europe smatralo se zonom interesa triju država: Pruske, Rusije te Austro-Ugarske. Nakon slabljenja kolonijalnog carstva i teritorijalnih promjena koje su se dogodile središnjoj i istočnoj Europi, otvorio se prostor za širenje vlastitog utjecaja. Uz Francusku, Ujedinjeno Kraljevstvo bila je sila u Europi koja je jedan od potpisnika Versajskog sporazuma. Podržavalo je politike Francuske prema središnjoj i istočnoj Europi, prvenstveno kroz osnutak male Antante, zatim podrškom idejama Józefa Piłsudskog. Prije Drugog svjetskog rata jamčilo je Republici Poljskoj uključenje u rat u slučaju njemačke invazije, što je i učinilo. Osim toga, mnogi državnici zemalja središnje i istočne Europe svoje su ratne godine proveli u Londonu, formirajući pokrete otpora poput Republike Poljske, Čehoslovačke i Jugoslavije. Prema Laurelle i Rivera, tijekom Drugog svjetskog rata u Londonu se osniva udruženje zemalja središnje Europe:

„The Central European Federal Club (CEFC), which appropriated the *Intermarium* concept, was established around 1940 in Britain as a platform for exiled anti-communists and supporters of Central and Eastern European federalism, some of whom had ties to the prewar *Intermarium*.“⁵¹

Potporna ideji *Intermarium* u kontinuitetu trajalo je sve do podjele interesnih zona između Winstona Churchilla i Josifa Staljina. Nakon navedenog dogovora, vlade Ujedinjenog Kraljevstva percipirale su istočnu i središnju Europu kao sovjetsku interesnu zonu i sukladno tome se ponašali. Tek slomom komunizma i jačanju nacionalnih pokreta u središnjoj i istočnoj Europi, Ujedinjeno Kraljevstvo se snažnije angažiralo na navedenim prostorima. London je predstavljao jednog od najsnažnijeg zagovornika proces povećanja EU, a ključan razlog tome predstavlja politika Londona koji je bio protiv dublje integracije, koju su zagovarale Francuska Republika i SR Njemačka, borio povećanjem zemalja članica EU. Prema Ker-Lindsay upravo je Ujedinjeno Kraljevstvo podupiralo povećanje članica Europske unije „Following on from the

⁵¹ Laruelle, M., Rivera, El. (2019) *Imagined Geographies of Central and Eastern Europe. The Concept of Intermarium*, IERES Occasional Papers, no. 1, str. 7.

'big bang' enlargement in 2004, the United Kingdom supported the accession of Bulgaria and Romania to the Union, in 2007."⁵² Nakon ulaska osam zemalja središnje i istočne Europe, Ujedinjeno Kraljevstvo podržalo je ulazak Rumunjske i Republike Bugarske 2007. te Republike Hrvatske 2013. godine.

Ujedinjeno Kraljevstvo ima velik broj useljenika iz srednje i istočne Europe, posebno iz Republike Poljske jer se tijekom 20. stoljeća zbilo se više valova selidbe. Posljednji značajni val selidbe dogodio se nakon proširenja EU na istočnu i središnju Europu, 2004. godine. Upravo zastupnik britanskog parlamenta poljskog podrijetla Daniel Kawczynski snažno promovira I3M. U njegovom izvješću izrađenom u suradnji s 12 veleposlanika država članica I3M navodi slijedeće u zaključku:

„It is in Britain's strategic interest to intensify relations with the 3SI platform and consider investing into projects in the 3SI framework, which play a crucial role in facilitating key projects that contribute to the geopolitical and economic stability of the Western alliance“⁵³

Njegovo aktivno zalaganje zasigurno je imalo utjecaj na snažniji angažman Ujedinjenog Kraljevstva u I3M. Na *summitu* održanom 2022. godine u Rigi, sudionicima se obratila ministrica vanjskih poslova Liz Truss. Nakon *Brexita*, Velika Britanija više ne nastoji usuglasiti svoju vanjsku politiku s politikom Brisela. Nakon puknuća europskih veza, London nastavlja štititi svoje interese na europskom kontinentu. U izvješću Daniela Kawczynskog navodi se slijedeće

„‘You exited the EU, not Europe’ The above statement was a recurring theme made by all 12 Ambassadors of countries that participate in the Three Seas Initiative. In order for Britain's new post-Brexit chapter to effectively demonstrate its global ambitions, it must reaffirm her commitments to Europe.“⁵⁴

Nakon početne nezainteresiranosti za I3M, Ujedinjeno Kraljevstvo nakon *Brexita* aktivnije se angažira, posebice nakon ruske agresije na Ukrajinu, koja je ujedinila NATO saveznike koji su snažno osudili agresiju. Ipak, ta osuda dolazi u nijansama od najvećih kritičara

⁵² Ker-Lindsay, J. (2017) *The United Kingdom and EU enlargement in the Western Balkans: from ardent champion of expansion to post-Brexit irrelevance*. Southeast European and Black Sea Studies, 17 (1), str. 7.

⁵³ Daniel Kawczynski, (2021) *Report: Three Seas Initiative and the Opportunities for Global Britain* str. 9

⁵⁴ Isto str. 8

do blago umjerenih. Ujedinjeno Kraljevstvo u tom pogledu prihvaća stav Republike Poljske i baltičkih zemalja.

5.2.3 Savezna Republika Njemačka

Od *Drag nach Osterna* do *Ostpolitik*. Središnja i istočna Europa stoljećima su bile u fokusu njemačke vanjske politike. Na zapadu su ograničeni moćnom državom poput Francuske, na jugu Alpama na sjeveru Baltičkim morem, stoga je prodor prema istoku logičan. *Politika Drag nach Ostern* ili prodor prema istoku označavala je naseljavanje njemačkog stanovništva na štetu slavenskih i baltičkih zemalja. Prvo kroz djelovanje Pruske, koja se u više navrata širila prema istoku, zatim nakon ujedinjenja kroz djelovanje Njemačkog Carstva, do najradikalnijeg oblika politike za vrijeme nacističke Njemačke. Tada je politika proširenja prema istoku postala jedna od temeljnih odrednica vanjske politike. Agresivno širenje opravdavano je nedostatkom životnog prostora, a životni prostor za Nijemce osvajao se na najokrutnije načine. Poslije rata višestoljetna politika prodora na istok doživjela je potpuni poraz. Izgubljeni su teritoriji nekadašnje Pruske, a granica prema istoku je postala rijeka Odra. O problemu Nijemaca koji su se našli van matične države navodi Lever

„Veliki dijelovi današnjeg poljskog teritorija nekoć su bili dio Pruske ili Saske, koje su bile preteče Njemačkog Reicha i mnogi ljudi koji su živjeli na tim područjima bili su Nijemci. Njihov gubitak u Njemačkoj je bio puno bolniji nego gubitak Alzace-Lorrainea“⁵⁵

Mnogi etnički Nijemci našli su se izvan svoje matične države i prisilno su preseljeni. Nakon Drugog svjetskog rata težnje prema teritoriju središnje i istočne Europe su nestale. Ostala je samo želja za normalizacijom i uspostavom odnosa, ali samo s onim državama koje nisu priznavale istočnu Njemačku. Dolaskom na vlast Willyja Brandta i to se primijenilo jer je njegova politika išla u smjeru uspostave odnosa prvenstveno s istočnom Njemačkom i započeo je proces pomirenja među nacijama. Najviše je ostao upamćen po klečanju pred spomenikom žrtvama u Varšavi. Slomom komunizma i ujedinjenjem Njemačke započela je nova era u odnosima Njemačke i ostalih država na području središnje i istočne Europe koja je obilježena snažnim gospodarskim ulaganjima te zalaganjem za ulazak novonastalih država u EU. Za novu ujedinjenu SR Njemačku posebno je važna gospodarska dimenzija suradnje. Prema Dahl, u njemačkom je interesu stabilnost regije I3M „For Germany, the geographic proximity of the region and its

⁵⁵ Lever, P. (2018) *Kako Berlin vlada Europom*, Zagreb, Profil Knjiga, str. 150.

stability also mean that there is no risk of interrupting the continuity of German companies' supply chains."⁵⁶ SR Njemačka je najveći ulagač u regiji te glavni trgovinski partner većini država članica I3M, stoga je proces ulaska I3M država u EU bio u interesu Berlina. Brzo širenje EU i NATO-a primitkom zemalja iz srednje i istočne Europe također je bio projekt koji je SR Njemačka snažno podupirala.

SR Njemačka od početaka stvaranja I3M cijelom projektu pristupa s rezervom. Uz geopolitičku odrednicu *buffer zone* između Rusije i SR Njemačke, nametnula se i stigma paralelne organizacije u sklopu EU. SR Njemačka prvi puta šalje svog predstavnika na *summit* u Bukureštu 2018. godine. Odnos prema Rusiji tada je bio ključna razlika u politikama SR Njemačke i ostalih članica I3M. Posebno je zabrinjavajuće partnerstvo dviju država, navodi Wojtowicz

„The strategic German – Russian partnership is considered particularly disturbing. One of the outcome of the Berlin-Moscow cooperation is construction of Nord Stream II, a pipeline to run along the floor of the Baltic Sea, in order to avoid Poland and Belarus as transit countries in gas supplies from Russia to Germany.“⁵⁷

SR Njemačka se dovela u poziciju u kojoj njena industrija ovisi o jeftinom plinu iz Rusije. Kontinuirana politika poslovanja s Rusijom došla je na naplatu nakon invazije na Ukrajinu. Rusi su se pokazali kao nepouzdana trgovinski partneri te su obustavili dotok plina. *Nord Stream I* potpuno je zatvoren, a *Nord Stream II*, iako je dovršen, nikada nije pušten u funkciju. SR Njemačka jasno je osudila agresiju te se pridružila sankcioniranju Rusije. Rusija više ne opskrbljuje njemačko gospodarstvo plinom, a njemački novac odlazi drugim državama izvoznicima plina. Odnos prema Rusiji nije više nešto što čini razliku između država I3M te SR Njemačke. SR Njemačka aktivno sudjeluje na summitima I3M od 2018. uz izuzetak 2020. godine. Predsjednik SR Njemačke sudjelovao je do sada na tri *summita*, a SR Njemačka izražava želju da postane članom I3M. O obraćanju s predsjedničkog panela na kojem je sudjelovao navodi

„During the last years we have intensified our cooperation, we have common project when it comes to cross border infrastructure and energy platform, especially with Poland for

⁵⁶ Dahl, M. (2019) *Evolution of Germany's Stance Regarding the Three Seas Initiative*, Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej no. 17, str. 72.

⁵⁷ Wojtowicz, T. (2020.) *Comparing strategic cultures of selected member states of the Three Seas Initiative*, *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia de Securitate* 10 (1), str. 21.

instance, i can imagine that german government one day in the next years, is deciding for an application to be a member of Initiative.“⁵⁸

Podrška SR Njemačke I3M vrlo je važna, ne samo kao potencijalnog investitora u projekte u sklopu inicijative, već kao aktivni partner s kojim članice I3M grade jednako razvijenu EU od sjevera prema jugu.

5.2.4. Narodna Republika Kina

Nakon stoljeća sramote i bivanja pod kolonijalnom vlašću drugih država, NR Kina je u godinama poslije Drugog svjetskog rata konsolidirala svoju moć. Diktator Mao Tze Tung ujedinio je kontinentalnu Kinu, a kao vezivo korištena je komunistička revolucionarna ideologija. Ipak, promašene ekonomske politike onemogućile su NR Kini da ostvari puni potencijal. Tek nakon reformi Deng Xiaopinga, postaje gospodarska velesila a o njihovoj važnosti svjedoči Kissinger:

„U razdoblju kraćem od jedne generacije, Kina je toliko napredovala da je postala drugo najveće gospodarstvo na svijetu. Kako bi ubrzala tu dramatičnu transformaciju - iako možda ne i iz vlastitog uvjerenja – Kina je ušla u međunarodne institucije te prihvatila postojeća pravila svjetskog poretka“⁵⁹

Ukoliko NR Kina nastavi napredovati dosadašnjim tempom, utoliko bi mogla zamijeniti Sjedinjene Američke Države kao najveće gospodarstvo svijeta. Sukladno rastućoj ekonomskoj moći, ona širi svoj utjecaj diljem Azije i svijeta pa tako i u državama članicama I3M.

Područje I3M za Sjedinjene Američke Države predstavlja najistočniju točku zapada i prostor na kojemu će obuzdati ruski utjecaj kako bi spriječili njegovo prelijevanje u zapadnu Europu. Za NR Kinu to područje predstavlja ulaz u tržište EU, a nastavno i tržište zapada. U državama na zapadnom krilu EU, NR Kina ne može ponuditi visoko razvijene tehnologije, vlakove i velika ulaganja u prometnu infrastrukturu. Razlog tomu vrlo je jednostavan. Države na zapadu EU veliku većinu navedenih stvari posjeduju, stoga NR Kina kao svoj prostor za utjecaj vidi upravo istočnu i središnju Europu. Nakon zastoja u razvitku tijekom komunističkih diktatura, koje su vladale u državama članicama, potrebna su dodatna ulaganja u infrastrukturu kako bi se nadomjestio taj nedostatak. Tenzije koje postoje između sile u usponu te sile na vrhu

⁵⁸ Frank – Walter Steinmeier, obraćanje za vrijeme predsjedničkog panela (<https://www.youtube.com/watch?v=UxDnnYwDxLI>, 26:31-27:04)

⁵⁹ Kissinger, H. (2015) *Svjetski poredak*, Zagreb: Školska knjiga, str. 196.

demonstriraju se u raznim oblicima u svim dijelovima svijeta. Prema Lewicki, utjecaj odnosa Sjedinjene Američke Države – NR Kina osobito će bit vidljiv na području I3M:

„They will be particularly visible in regions where American and Chinese influences overlap – including the parts of the EU known as the Three Seas region – a geographical area between the Baltic Sea, the Adriatic Sea and the Black Sea, which is of crucial geopolitical importance to both powers.“⁶⁰

Ekonomski sukob dviju sila manifestira se u osnivanju regionalnih organizacija za suradnju. Na području središnje i istočne Europe djeluje mehanizam za suradnju „16+1“ kojeg promovira NR Kina, dio većeg plana poznatog pod nazivom *Belt and Road initiative*, koji predstavlja mega infrastrukturni plan ulaganja od strane kineske vlade. Prema Musabelliu, Peking kroz oživljavanje antičkih ruta nastoji ekonomski spojiti Aziju s Europom i Afrikom

„What is happening is that Beijing functionaries are trying to inject new vitality to these ancient trading routes through a new economic master plan that would connect Asia, Europe and Africa with one single development policy, financially supported by one institution, the Asian Infrastructure Investment Bank (AIIB).“⁶¹

Izgradnjom pomorskih luka, mostova, cesta i željeznica ide se u smjeru povećanja obujma kopnene trgovine između NR Kine i ostalih država na području Euroazije. Osim povećanja obujma kopnene trgovine, kroz projekt se nastoji umanjiti svoju ovisnost o pomorskoj trgovini. Rastuće napetosti između NR Kine i Sjedinjene Američke Države ukazuju na to da svi pomorski putevi koji vode van kineskog kopna neće zauvijek biti otvoreni, a pomorska blokada u slučaju rata značajno bi naštetila ekonomiji. Stoga se NR Kina okreće prema kopnu i suradnji s najvećom državom na svijetu, Rusijom. Kinesko-ruska suradnja intenzivirala se u proteklom desetljeću. Važno je istaknuti i razumijevanje na koje nailazi Putin nakon invazije na Ukrajinu među kineskim čelnicima. Suradnja se nastavlja unatoč otvorenom kršenju UN-ove povelje od strane Rusa.

U postojećem formatu „14+1“ sudjeluju države članice I3M, izuzev Republike Austrije te baltičkih zemalja koje su napustile format. Republika Litva je prva napustila da bi joj se u 2022. pridružila Republika Estonija i Republika Latvija. Suradnja se odvija u obliku *summit*

⁶⁰ Lewicki, G. (2020.) *China;s Belt and Road meets the Three Seas Initiative: Chinese and US sticky power in the context of the COVID-19 pandemic and Poland's strategic interest*, Polish Economic Intitute, spec. ed. II, str. 11.

⁶¹ Musabelliu, M. (2017) *China's Belt and Road Initiative Extension to Central and Eastern European Countries - Sixteen Nations, Five Summits, Many Challenges*, Croatian International Relations Review, 23(78), str. 58.

diplomacije. Prvi *summit* održao se u Varšavi 2012. godine i od tada je održano niz *summita* sve do 2021. godine, osim 2020. godine. Format koji je inicirala NR Kina nakon invazije postao je manje privlačan. Zsigurno suradnja u području 5G tehnologije nije išla na ruku Kinezima, naročito nakon mnogobrojnih optužbi na račun Huaweiia i njihovog potencijalnog špijuniranja korisnika. Uz to što su saveznici Rusima, u NR Kini vlada komunistički sustav, komunizam u državama središnje i istočne Europe ima loše značenje, a kineski totalitarni način upravljanja državom neće naići na odobravanja stanovnika središnje i istočne Europe. Politika centralizacije koju promiče komunistički režim u NR Kini u europskim postkomunističkim državama, mogla bi pobuditi loša sjećanja, navode Vetrovcova i Harnisch: „However, China’s recent turn towards more centralization of power and the introduction of a social credit system for Chinese citizens are prone to trigger old memories and traumas in the CEE states linked to their painful historical experiences with centralization.“⁶² Postoje određeni autori koji ističu I3M kao protutežu formatu „16+1“ i smatraju kako je I3M nastala pod patronatom Sjedinjenih Američkih Država da bi se smanjio utjecaj NR Kine na središnju i istočnu Europu. Potvrda toj tezi može se smatrati izostanak kineskih predstavnika na summitima I3M. Iako je na inicijalnom *summitu* u Dubrovniku NR Kina poslala svoga predstavnika, na *summit* 2017. godine u Varšavi kineski predstavnici nisu bili prisutni, a njihov izostanak nastavio se i na svim ostalim *summitima* I3M.

5.2.5. Ruska Federacija

Teritorijalno najveća zemlja svijeta, bogata energentima, mineralima, rudama i plodnim tlom i proteže se kroz jedanaest vremenskih zona i dva kontinenta, unatoč tome i dalje imaju pretenziju širenja u svim smjerovima, a naročito u smjeru zapada. Istočna i središnja Europa kroz povijest su višestruko osjetili ruski imperijalizam. Stoljećima je teritorij današnje Rusije bio pod vladavinom raznih plemena poput Mongola, i Tatara. Nakon njihova sloma i uspostave ruske kneževine, potom carstva, započinje period ekspanzije. Ekspanzija započinje početkom 16. stoljeća te u kontinuitetu traje do današnjeg dana. Rusko percipiranje vlastite sigurnosti opisao je Henry Kissinger:

„Zapadno od gorja Ural, gradila se europska Rusija, njegujući tekovine svojih zapadnih susjeda, naročito pod Petrom Velikim. Istočno od Urala, grupacije Kozaka sponzoriranih od strane ruskog dvora, vode kolonizaciju sibirskih prostranstava. Stvarajući tako jednu drugu Rusiju, Rusiju sa azijskim predznakom. Rusija je potvrđivala svoje veze sa

⁶² Vetrovcova, M., Harnisch, S. (2018.) *Towards an „Expectations Fulfillment Gap“ in 16+1 Relations? China, the EU and the Central and Eastern European Countries*, China-CEE Institute, 2018. no20, str. 10.

zapadnom kulturom, , ali se – čak i dok je eksponencijalno proširivala svoj teritorij – počela smatrati udaljenom ispostavom civilizacije koja je svoju sigurnost mogla ostvariti samo tako da svojim susjedima nametne svoju apsolutno volju.“⁶³

Nametanje apsolutne volje Rusije osjetile su sve države članice I3M. One države koje se nalaze bliže Moskvi, poput baltičkih država i Republike Poljske, formirale su dijelove svoga nacionalnog identiteta opirući se konstantnoj ruskoj ugrozi. Sve države koje se nalaze na zapadnim granicama Rusije kroz povijest su ratovala s Rusijom ili bile osvojene od strane Rusije.

Teritorij današnje Rusije ograničen je na sjeveru Arktičkim oceanom, na istoku Tihim oceanom, na jugu azijskim pustinjama i gorjem Kavkaz. Prema zapadu prostire se europska nizina koja ne predstavlja prirodnu zapreku poput ranije navedenih dijelova svijeta. Geopolitički gledano, logičan smjer širenja jest prema zapadu. Važno je naglasiti nedostatak ruskih luka koje nisu okovane ledom u zimskim razdobljima. Unatoč pristupu dvaju oceanima, klimatski uvjeti ne dozvoljavaju cjelogodišnju trgovinu i prometovanje tim putevima. Osim navedenog klimatskog argumenta, istočne luke u Aziji previše su udaljene od europskog dijela Rusije u kojemu se nalazi većina gospodarstva. Stoga, Rusija nastoji proširiti svoj utjecaj u toplim morima koji ju okružuju, Crnom moru i Baltičkom moru. Rat u Gruziji, aneksija Krima te osam godina kasnije invazija na Ukrajinu dokaz su tome. Grad Sevastopolj i morska luka bili su ključni cilj Rusije, a ubrzo nakon aneksije luka Sevastopolj proglašena je središtem ruske crnomorske flote. Na Baltiku, Rusija ima direktan pristup Finskom zaljevu, no on se ledi u zimskim mjesecima. Uz Finski zaljev, Rusija ostvaruje pristup Baltiku kroz Kaljiningradsku oblast koja predstavlja najmilitariziraniji dio Rusije. Može se smatrati više kao velika vojna baza, nego oblast u sastavu Rusije. Značajan dio stanovnika ili su zaposleni u vojsci ili rade poslove za vojsku. Također, u Kaljiningradu se nalazi i središte ruske baltičke flote. Kaljiningradska luka ne ledi tokom zimskih perioda, ipak oblast ne posjeduje direktnu kopnenu vezu s Rusijom, stoga tranzit robe obavlja preko Republike Litve putem željeznice. Tranzit je bio nakratko zaustavljen tijekom 2022. godine, no ruski pritisci i prijetnje učinile su ga ponovno dostupnim.

Rusija danas predstavlja najveću prijetnju zemljama I3M te svjetskom miru. Otvorena agresija na Ukrajinu samo je dokaz politike širenja koju Rusija vodi stoljećima. Pod krinkom zaštite nacionalne manjine, Rusija opravdava svoju agresiju te nastoji anektirati teritorije istočne Ukrajine kao što je bio slučaj s Krimom. Braneci svoju poziciju, često se poziva na kosovsko pitanje te pitanje vlastite ugroze zbog širenja NATO-a. Kosovo u ruskim očima predstavlja

⁶³ Kissinger, H. (2015) *Svjetski poredak*, Zagreb: Školska knjiga, str. 51.

presedan u međunarodnim odnosima i Rusi smatraju da se tim primjerom pokazuje kako je teritorijalni integritet neke zemlje podložan promjeni. Iste godine kada je Kosovo steklo neovisnost, Rusija je krenula u ofenzivu na Gruziju. O važnosti kosovskog pitanja za ruski argument pri opravdavanju agresije, navodi Grlić-Radman „Unilateralnim priznanjem neovisnosti Abhazija i Južne Osetije, Rusija demonstrira vlastitu moć i daje do znanja kako se kosovski primjer neće promatrati kao slučaj *sui generis*“⁶⁴ Rusi smatraju kako je teritorijalni integritet države Srbije narušen odlukom međunarodne zajednice o priznanju Kosova, unatoč neslaganju svih članica Vijeća sigurnosti UN-a. Taj princip povredivosti teritorijalnog integriteta kojeg Rusija provodi, 2014. je rezultirao unilateralnim priznanjem Krima te njegovom aneksijom. Rusi organiziraju referendume u okupiranim dijelovima Ukrajine s jednim ciljem, a to je aneksija tih teritorija. Značajna ruska manjina živi u okupiranim teritorijima, a kako bi zaštitila tu manjinu, prisilno će ih anektirati. U neposrednoj opasnosti nalaze se sve države koje posjeduju rusku manjinu. Na rusku opasnost tijekom posjeta Gruziji gotovo proročki upozorio je poljski predsjednik Lech Kaczynski „today Georgia, tomorrow Ukraine, the Baltic States the day after tomorrow, and then perhaps the time will come for my country, Poland“⁶⁵ Od država članica I3M baltičke zemlje imaju značajnu rusku manjinu koja je sustavno naseljavana na te prostore tijekom vremena Sovjetskog Saveza. Članstvo u NATO savezu omogućava im sigurnost od ruskog napada, točnije članak 5. NATO saveza Ukrajina nije bila u poziciji pristupiti savezu unatoč aspiracijama, stoga je izložena brutalnoj agresiji.

U drugoj polovini 20. stoljeća ruski imperijalizam pokazao je svu svoju moć. Sovjetski Savez iz Drugog svjetskog rata izašao je kao supersila koja je sposobna projicirati vlastitu moć diljem planete. Posljedično, područje gotovo cijele središnje i istočne Europe palo je pod vlast Moskve. Od 12 članica I3M samo Republika Austrija, Republika Hrvatska i Republika Slovenija nisu direktno odgovarale Sovjetskom Savezu. Na vodeća mjesta država poput Republike Bugarske, Republike Poljske, Čehoslovačke, Rumunjske i Mađarske instalirani su kadrovi odani Moskvi. Na svako protivljenje Moskvi i njenim željama odgovaralo se nasiljem. Praško proljeće i mađarska revolucija ugašeni su sovjetskim tenkovima. Zarobljene zemlje nastojalo se učiniti što ovisnijima o Moskvi. Planskom izgradnjom cjevovodnih sustava, središnja i istočna Europa postale su ovisne o ruskim energentima, samim time i podložnije utjecaju. Zaniewicz navodi:

⁶⁴ Grlić – Radman, G. (2009) *Neutralnost i nova europska sigurnost*, Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga, str. 60.

⁶⁵ Izvor: https://www.president.pl/news/message-from-the-president-of-the-republic-of-poland_49387, pristupio: 26. 9. 2022.

„Therefore, such-designed natural gas pipeline network had some far-reaching consequences. First and foremost, it made countries across Central and Eastern Europe as the Balkans profoundly reliant on Russian-sourced energy.“⁶⁶ I3M kao ključan zadatak ističe rješavanje energetske ovisnosti o ruskim, kroz izgradnju infrastrukture koja ide u smjeru sjever-jug.

Rusija vrlo jasno shvaća što ostvarivanje svih projekata I3M znači za nju i njezine einterese. Sukladno tome, svesrdno se protivi I3M i projektima u sklopu nje jer vrlo moćna poluga koju često koriste, neće im biti više na raspolaganju. Svojim agresivnim ponašanjem kojim su željeli postići manje NATO vojnika na svojim granicama, postigli su upravo suprotno. Švedska i Finska podnijele su zahtjev za članstvom, što predstavlja veliku promjenu u njihovoj politici neutralnosti. Rusija se u ovom sukobu ponaša upravo onako kako su dužnosnici, prvenstveno Republike Poljske, upozoravali da će se i ponašati. Nakon Gruzije na red je došla Ukrajina koja je dobila poseban status u sklopu I3M i u budućnosti ima potencijal postati punopravnim članom. Prema Soroka i Stepniewsik, članstvo Ukrajine u I3M je izvjesno

„Ukraine, in particular, is strongly invested in becoming a member. Ukraine’s eventual inclusion would be a natural fit for the TSI, as it would broaden its geographic span into the Black Sea region. A similar argument could be made for including the countries of the Western Balkans.“⁶⁷

Produbljanjem ekonomskih veza i jačanjem suradnje osigurava se otpornost na ruski utjecaj. Jačanjem digitalne infrastrukture omogućava se otpornost na ruske hakerske napade. Kroz postojeće izgrađene projekte i one koji su u najavi, energetska neovisnost o ruskim energentima postaje stvarnost. Rusiji je u prirodi da širi svoj teritorij i utjecaj, na državama I3M je da obuzdaju imperijalističku prirodu Rusije.

5.2.6. Sjedinjene Američke Države

Tijekom Hladnog rata na području između triju mora postojale su, prema Washingtonu, satelitske države Moskve. Sve države „sateliti“ nisu imale autonomiju u vanjskoj politici. Sukladno direktivama iz Moskve, gledali su na Sjedinjene Američke Države kao na protivnika, stoga je u tom razdoblju između središnje i istočne Europe te Sjedinjenih Američkih Država suradnja bila teško ostvariva. Padom komunizma i prihvaćanjem tekovina liberalne demokracije,

⁶⁶ Zaniewicz, M. (2019) *New gas pipeline geopolitics in central and eastern Europe*, Special report, Warsaw Institute, str. 5.

⁶⁷ Soroka, G., Stepniewsik, T. , (2019.) *The Three Seas Initiative: Geopolitical Determinants and Polish Interest*, Yearbook of the Institute of East-Central Europe, vol. 17. no. 3. str. 26-27.

ostvaruju se prvi pomaci pristupanja euro-atlantske zajednici. Proširenje NATO saveza na države članice I3M i započelo je 1999. godine pristupanjem Republike Poljske, Mađarske i Češke Republike. Proširenje je završeno desetljeće kasnije ulaskom Hrvatske unatoč ruskim prigovorima. Sjedinjene Američke Države su proširile obrambeni savez prema istoku i sada uviđa sve nedostatke regije koja je bila pod komunizmom.

Nedostatak regionalne infrastrukture stranih ulaganja na području I3M primijetila je i rastuća ekonomska sila, NR Kina. U svom formatu „14+1“ nastoji potaknuti ekonomsku suradnju između NR Kine i država članica. Ovakav oblik suradnje potaknula je NR Kina 2012. godine, kada se i održao prvi *summit* u Budimpešti. Kao dodatan poticaj osnutku takve inicijative zasigurno je i ruska aneksija Krima. Kako bi se othrali utjecaju kojeg donose kineske investicije i odgovorili na ruske prijetnje, Sjedinjene Američke Države potiču osnivanje inicijative. Nakon ruske aneksije Krima u ožujku 2014., utjecajni analitički centar Atlantic Council izdaje izvješće, *Completing Europe* u listopadu 2014. godine. Godinu dana kasnije dogodio se državni posjet predsjednice Republike Hrvatske Kolinde Grabar Kitarović Republici Poljskoj. Vrijedno je istaknuti kako je hrvatska predsjednica prije stupanja na dužnost obnašala ulogu pomoćnice glavnog tajnika NATO-a. Uz državni posjet, iste godine održao se sastanak hrvatskih i poljskih predstavnika na marginama opće skupštine UN. Uslijedio je i prvi *summit* 2016. godine na kojemu je osnovana I3M, a Sjedinjene Američke Države na *summitu* je predstavljao general James. L. Jones, jedan od autora izvješća *Completing Europe*.

Interesi Sjedinjenih Američkih Država u I3M su višestruki. Uz već navedeno ograničavanje prodora ekonomske moći NR Kine i sigurnosne prijetnje iz Rusije, ističe se ekonomska dimenzija. Gospodarska suradnja između Sjedinjenih Američkih Država i država članica I3M posjeduje veliki prostor za napredak, uzimajući u obzir prijašnje povijesne okolnosti. Upravo se sektor energetike ističe kao najperspektivniji za suradnju, jer suradnja sa Rusijom pokazala se neuspješnom. O korištenju energije kao geopolitičkog alata, Chorjan navodi „The fact that Russia uses energy as an instrument of pressure on the countries of the region, and at the same time is also a source of real threat for them, is an open secret.“⁶⁸ Početni cilj bio je diverzifikacija izvora opskrbe, a nakon ruske agresije na Ukrajinu cilj je potpuno zamijeniti ruske energente. Potrebno je opskrbljivačima učiniti one države koje su prijateljski nastrojene te ne

⁶⁸Chorjan, A. (2019) *The United States on the Three Seas Initiative*, *Yearbook of the institute of East-Central Europe*, vol. 17 no3, str. 88.

koriste energetiku kao geopolitičko oružje poput Rusije. Prema *Completing Europe reportu*⁶⁹, uloge Sjedinjenih Američkih Država u I3M su sljedeće:

1. Pružatelj energenata učiniti zalihe LNG-a i sirove nafte dostupnima europskim kupcima.
2. Jamčiti sigurnost i zaštitu energetske infrastrukture
3. Pružiti političku i diplomatsku podršku realizaciji koridora sjever-jug
4. Privući privatne investitore iz Sjedinjenih Američkih Država koji bi mogli odigrati ključnu ulogu u realizaciji koridora

Sjedinjene Američke Države su u novim geopolitičkim okolnostima postale najveći izvoznik ukapljenog plina i to upravo u Europu. Ruska agresija na Ukrajinu dodatno je ojačala argument energetske neovisnosti I3M prema Kim „Unambiguously, the crisis in Ukraine underscores the elevated importance of the initiative for the US and its allies in Europe.“⁷⁰ Dogodilo se upravo ono na što su upozoravale baltičke zemlje i Republika Poljska, Putin nije pouzdan partner. Rat koji je pokrenuo popraćen je najsnažnijim sankcijama u povijesti od strane Sjedinjenih Američkih Država, EU i njenih saveznika poput Japana. Snažan udar na energetske tržište uzrokovan je ruskim prestankom isporuke energenata. Ruski prestanak izvoza ostavio je ogroman prostor za druge izvoznike energenata, poglavito na području I3M koje je bilo najovisnije o ruskim energentima. Uz rastuće cijene energenata, države poput Katara, Norveške i Sjedinjenih Američkih Država, višestruko profitiraju od rata u Europi. Uz već navedeni izvoz LNG u Europu, rat je djelovao kohezijski na cijeli NATO savez te ga dodatno osnažio željom za učlanjivanjem do tada neutralnih, Švedske i Finske.

Odnos prema I3M od njena osnutka formirale su tri administracije. Prvotno ona odlazeća na čelu s Barrackom Obamom, čija se potpora može očitovati kroz lik generala James. L. Jonesa Jr. General je predstavljao Sjedinjene Američke Države na prvom *summitu* te je nekadašnji savjetnik za nacionalnu sigurnost predsjednika Obame.

Na mjesto predsjednika Sjedinjenih Američkih Država 2017. godine, izabran je Donald Trump, a u svom stilu najavljuje dolazak te postaje glavna zvijezda *summita* u Varšavi. U svojim obraćanjima na *summitu* jasno daje do znanja da nova administracija pruža punu potporu I3M te naglašava njegovu energetske dimenziju. Svojim fizičkim pojavljivanjem šalje snažnu poruku

⁶⁹ Atlantic Council, *Completing Europe From the North-South Corridor to Energy, Transportation, and Telecommunications Union*, Washington 2014. (<https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/completing-europe-from-the-north-south-corridor-to-energy-transportation-and-telecommunications-union/>)

⁷⁰ Kim, A. B. (2022) *The Three Seas Initiative: A case for Americas economic statecraft imperative*, Three Seas Initiative: Mapping National Perspectives, vol. 1, str. 195.

drugim državama, naročito NR Kini. Na *summitu* u Bukureštu i Republici Sloveniji državni tajnik za energiju Rick Perry predstavlja Sjedinjene Američke Države. Pod njegovim vodstvom osniva se Partnerstvo za transatlantsku energetska suradnju (PTEC) „P-TEC was created in 2018 to support the energy goals of the Three Seas Initiative (3SI) by providing technical support to European countries as they seek to reduce their energy dependence on Russia.“⁷¹ U posljednjoj godini mandata Donalda Trumpa, Sjedinjene Američke Države na hibridnom *summitu* u Talinu predstavlja državni tajnik Mike Pompeo. I3M uz instituciju predsjednika uživa i potporu Kongresa, koji je u studenom 2020. godine izglasao rezoluciju potpore I3M⁷² uz republikansku i potporu demokrata.

Nova administracija na čelu s Joe Bidenom nastavlja pružati potporu I3M, dokazujući tako da neovisno o tome koja je stranka na čelu Sjedinjenih Američkih Država, vanjska politika je nad stranačka sfera. Joe Biden na *summitima* 2021. i 2022. godine obraća se video porukom, a treba istaknuti i grupu kongresnika koja je sudjelovala na *summitu* u Republici Bugarskoj. Uz Joe Bidena, sudionicima se obratio državni tajnik Antony Blinken. Sjedinjene Američke Države pod novom administracijom ulažu i u investicijski fond I3M. Nakon ruske agresije na Ukrajinu, trenutna administracija ulaže napore i sredstva u punu potporu Ukrajini te ulazi u gotovo direktnu konfrontaciju s Rusijom. Prema Kim, ova je godina ključna, u njoj će se vidjeti koliko ozbiljno Sjedinjene Američke Države gledaju na I3M „This year is likely the crucial year when the US and its allies will decide whether the 3SI remains just a diplomatic agenda or can become a serious pragmatic project.“⁷³ Budućnost I3M uvelike ovisi o odnosu Sjedinjenih Američkih Država prema njoj. Osim političke potpore koja je ključna, Sjedinjene Američke Države posjeduju financijske kapacitete potrebne za ostvarivanje svih ključnih projekata navedenih u sklopu I3M. Golemi izvozni potencijal Sjedinjenih Američkih Država u stanju je nadomjestiti ruske energente kojih se Europa odrekla.

⁷¹ Izvor: <https://www.energy.gov/ia/international-affairs-initiatives> , pristupio 28. 9. 2022.

⁷² Izvor: <https://www.congress.gov/bill/116th-congress/house-resolution/672/text> pristupio: 28. 9. 2022

⁷³ Kim, A. B. (2022) *The Three Seas Initiative: A case for Americas economic statecraft imperative*, Three Seas Initiative: Mapping National Perspectives, vol. 1, str. 197.

5. Republika Hrvatska i odnos prema Inicijativi triju mora

Republika Hrvatska uz Republiku Poljsku smatra se začetnikom I3M. a prvi *summit* održao se upravo u Republici Hrvatskoj. Najveći broj projekata tiče se Republike Hrvatske i smatra se ključnom zemljom Jadranskog mora, među njima svakako se ističe LNG terminal na otoku Krku. Entuzijazam i privrženost I3M predsjednice Kolinde Grabar Kitarović, nakon poraza na predsjedničkim izborima koji su se održali 2019. godine, prestaju. Novi predsjednik Zoran Milanović odbija sudjelovati u I3M. Tim činom, Republika Hrvatska pokazuje nekonzistentnost u vođenju vanjske politike te šalje negativnu poruku drugim članicama I3M.

6.1 Uloga predsjedničke funkcije prema I3M

Odnos prema I3M promatramo kroz dva dijametralno suprotna stava, što pokazuje nekonzistentnost u vanjskoj politici Republike Hrvatske i ide joj na štetu. U vrijeme postojanja I3M dvije osobe obnašale su predsjedničku funkciju, pri tome iskazujući dijametralno suprotne stavove o I3M. Predsjednica Kolinda Grabar Kitarović dužnost predsjednika preuzela je 2015. godine i iste je godine sudjelovala u inicijalnim fazama stvaranja I3M. Domaćin je *summitu* u Dubrovniku 2016. godine, dok je u Varšavi bila sudomaćin predsjedniku Andrzej Dudi. Aktivno se zalagala za I3M te promovirala ideju u regiji. Svoju dužnost obnašala je do 2020. godine kada je izgubila na predsjedničkim izborima. Prema Boromisa i Samardžija posvećenost I3M snažno je opala „While the former Croatian President Grabar-Kitarović was a very enthusiastic founder of the initiative, the 3SI later faced a low level of political commitment.“⁷⁴ Nakon izbora, predsjednik postao je Zoran Milanović, bivši premijer u mandatu 2011.-2015. Preuzimanjem dužnosti jasno se distancirao od ideje svoje prethodnice. U svojim javni nastupima izražavao prijezir prema I3M i institucijama koje djeluju u sklopu nje, a odmah u prvoj godini mandata odbijao ići na *summit* u Rigu te negativno komentirao I3M. Dao je izjavu kako je I3M bespotrebna i štetna te da bi se Hrvatska mogla zamjeriti Moskvi i Berlinu zbog nje. Za investicijski fond I3M izjavio je kako Hrvatska ne bi trebala uložiti niti lipu u taj fond.⁷⁵ Razlozi njegovu odnosu prema I3M su višestruki. Njegovo protivljenje I3M može se uvidjeti u činjenici da je I3M projekt koji je započela njegova prethodnica. Da bi se distancirao od njenih politika, kritički se odnosi prema I3M i cijelom projektu. Drugi razlog mogle bi biti njegova politička uvjerenja jer je predsjednik Milanović bio čelni čovjek *Socijaldemokratske partije* (SDP), stranke

⁷⁴ Boromisa, A., Samardžija, V. (2022) *Croatia: in search for visibility and stronger support*, Three Seas Initiative: Mapping National Perspectives, vol. 1, str. 42.

⁷⁵ Izvor: <https://net.hr/danas/hrvatska/milanovic-ostro-protiv-inicijative-triju-mora-to-je-bespotrebno-i-stetno-mogli-bi-se-nekome-zamjeriti-ne-bi-tu-trebali-dati-ni-lipe-09e1ecfe-b1c6-11eb-a506-0242ac130037> pristupio: 29. 9. 2022.

koja je glavni oponent *Hrvatskoj demokratskoj zajednici* (HDZ), čiji je kandidat bila upravo Kolinda Grabar Kitarović. *Hrvatska demokratska zajednica* (HDZ) je demokršćanska stranka i kroz suradnju s poljskom strankom konzervativnog predznaka, *Prawo i Sprawiedliwość* (PIS), osnovana je I3M. Stoga, on kao socijaldemokrat ne želi podržati takav projekt jer su osnivačji ideološki na suprotnoj strani političkog spektra. Treći razlog je vanjskopolitički. Predsjednik Milanović u svojoj agendi nastoji Hrvatsku približiti državama poput Francuske i teži zapadnoeuropskom krugu država. Prema njegovim tumačenjima, Republici Hrvatskoj nije mjesto s država središnje i istočne Europe. Svojim nesudjelovanjem na predsjedničkim panelima I3M ostavio prazno mjesto ispred Republike Hrvatske, a to je mjesto u narednim *summitima* popunio predsjednik vlade Andrej Plenković.

6.2 Vlada Republike Hrvatske

Od osnutka I3M vodeća stranka u Hrvatskoj je *Hrvatska demokratska zajednica* (HDZ) pa je odnos izvršne vlasti prema I3M formiran od strane premijera, Andreja Plenkovića te njegovih suradnika. Premijer nakon odlaska Kolinde Grabar Kitarović predstavlja Republiku Hrvatsku na *summitima*. Iako je posjedovao određene sumnje u I3M, poglavito zbog toga što od početaka nisu bili uključeni dužnosnici EU i SR Njemačke. Nakon *summita* u Bukureštu i rješavanja stigme paralelne organizacije, premijer pruža punu potporu I3M i projektima koje naglašava. U njegovu mandatu Republika Hrvatska uplaćuje 20 milijuna eura u investicijski fond I3M. Premijer višestruko naglašava energetske dimenzije I3M, posebice LNG terminal na Krku. Uz navedeno, smatra kako Republika Hrvatska posjeduje srednjoeuropski identitet, sukladno tome podrška I3M se nastavlja u mandatu trenutne vlade unatoč opstrukcijama koje dolaze od strane predsjednika države. Vlada Republike Hrvatske ostaje dosljedna svojim politikama podrške I3M, a podrška će se sigurno nastaviti do slijedećih parlamentarnih izbora koji se održavaju 2024. godine. U slučaju poraza na parlamentarnim izborima, izgledno je da će se podrška I3M smanjiti te neće biti izražena istim intenzitetom kao što je u slučaju trenutne vlade. Također, u Republici Hrvatskoj u vanjskoj politici konsenzus svih političkih aktera postignut je samo u odnosu prema Bosni i Hercegovini i Hrvatima koji žive u njoj. U dosadašnjoj praksi, ukoliko druga stranka preuzme vlast, kao što je bio slučaj sa SDP-om u dva navrata, utoliko dolazi do značajnih promjena vanjskoj politici. Nažalost, demokracija u Republici Hrvatskoj još uvijek nije došla do te razine da se vanjskopolitička strategija provodi neovisno o tome tko je na vlasti te se provodi desetljećima, a ne u mandatu jedne vlade.

6.3 Projekti u Republici Hrvatskoj

Republika Hrvatska država je s najviše prijavljenih projekata u sklopu I3M, prema katalogu projekata⁷⁶ koji je objavljen u vrijeme *summita* u Bukureštu 2018. godine. Republika Hrvatska sudjeluje u 11 multilateralnih projekata te 9 bilateralnih projekata ili nacionalnih projekata s međunarodnim potencijalom, ukupno 20 projekata. Podaci o projektima razlikuju se u odnosu na službenu stranicu I3M⁷⁷ na kojoj je navedeno da hrvatska sudjeluje u 16 projekata. Na stranici ne postoji podjela ovisno o tome koliko država sudjeluje u projektu. Republika Hrvatska, zahvaljujući svom geografskom položaju, od ključnog je značaja za I3M. Jadransko more kao jedno od triju mora u sklopu I3M predstavlja južni ulaz u prostor središnje Europe. Uzimajući u obzir dužinu obale koju posjeduje Republika Slovenija (46, 6 km), naspram dužine hrvatske obale (1777 km), jasno je da je Republika Hrvatska ključna zemlja navedenog prostora.

Među navedenim projektima najviše se ističe LNG terminal u Omišlju na otoku Krku. Terminal je postao svojevrsno zaštitno lice hrvatskog sudjelovanja u I3M, a pušten je u pogon u siječnju 2021. Ukupna vrijednost projekta iznosila je 234 milijuna eura. Trenutni kapacitet terminala iznosi 2,9 bcm/y te je najavljeno njegovo povećanje na 6,1 bcm/y.⁷⁸ Ostvarivanjem navedenog povećanja Republika Hrvatska zadovoljava više od svojih potreba te dobiva mogućnost opskrbe susjednih država poput Bosne i Hercegovine, Republike Slovenije i Mađarske. Interes za LNG iskazali su čelnici Republike Austrija i savezne republike Bavarske u posjetu Hrvatskoj.⁷⁹ Ekonomske potrebe navedenih država izrazito su visoke, a njihova financijska moć značajnija je u odnosu na ranije navedene države. Zainteresiranih strana za LNG terminalom u Omišlju ne manjka, stoga je moguće očekivati u budućnosti daljnje proširenje terminala i plinovoda koji vode prema središnjoj Europi. Nadalje, nakon ruske agresije na Ukrajinu, projekt je dodatno dobio na važnosti. Terminal predstavlja i završnu točku energetske koridora sjever-jug koji počinje s LNG terminalom u Švinoušću. Vrlo važan energetske projekt čiji je predlagatelj Republika Hrvatska jest jonsko – jadranski plinovod. Projekt je u početnim fazama, a njegov se dovršetak očekuje 2025. godine. Jadransko – jonski plinovod planiran je u dužini od 511 kilometara, a protezao bi se od grada Splita do albanskog grada Fieri.⁸⁰ Od

⁷⁶https://www.presidency.ro/files/userfiles/Lista_regionala_de_proiecte_prioritare_de_interconectare_I3M.pdf, pristupio 4. 10. 2022.

⁷⁷<https://3seas.eu/about/progressreport>, pristupio 4. 10. 2022.

⁷⁸<https://vlada.gov.hr/vijesti/povecavanjem-kapaciteta-lng-terminala-na-krku-hrvatska-ce-postati-regionalno-energetsko-cvoriste/35625> pristupio 4. 10. 2022.

⁷⁹<https://vlada.gov.hr/vijesti/hrvatska-je-energetski-sigurna-zelimo-da-nasi-plinovodi-i-naftovodi-budu-korisni-i-drugim-drzavama/36402> pristupio 16. 2. 2022.

⁸⁰<https://www.plinacro.hr/default.aspx?id=1228> pristupio 4. 10. 2022.

navedenih 511 kilometara, najviše bi se gradilo u Republici Hrvatskoj, 249 kilometra. Uz to, gradili bi se *interkonektori* u dužini 22 kilometra koji bi spojili energetske sustav BiH.

SLIKA 7. Jonsko-jadranski plinovod

izvor: PLINACRO, d.o.o.

Kapacitet plinovoda iznosio bi 6,5 bcm/y. Prema Robertsu, uloga plinovoda je dvojaka. „IAP has two main roles; its an extension or backup to TAP, and a means of ensuring gasification of the Western Balkans.“⁸¹ Ostvarenjem projekta plinificirat će se jug Hrvatske, Bosna i Hercegovina, Republika Crna Gora i Republika Albanija. Krajnjim kupcima omogućila bi se niža cijena prirodnog plina koji bi dolazio iz Republike Azerbajdžan. Valja istaknuti i projekt izgradnje LNG terminala i proširenja luke Ploče koja je važna, ne samo za Republiku Hrvatsku, nego i Bosnu i Hercegovinu koja ostvaruje više od dvije trećine ukupnog prometa koji se odvija u luci. Projekt u luci Ploče dio je koridora 5C koji povezuje Budimpeštu preko Osijeka, Sarajeva s lukom Ploče. Uspješnim ostvarivanjem projekta, Republika Hrvatska bi višestruko profitirala. Energetska samodostatnost osigurala bi veći stupanj otpornosti na krize koje utječu na cijene energenata. Republika Hrvatska postala bi regionalno energetske čvorište koje zadovoljava vlastite potrebe za plinom.

⁸¹ Roberts, J. M. (2018.) *Three Pipelines and Three Seas: BRUA, TAP, the IAP and Gasification in Southeast Europe*, Atlantic Council, str. 28. -29.

Ranije navedeni koridor 5C visoko je na agendi Republike Hrvatska i Mađarske te se države aktivno zalažu za njegovo ostvarivanje. Koridor je poznat i pod nazivom E73. Njegovim dovršetkom ubrzao bi se protok robe koja stiže morskim putem do država koje nemaju izlaz na more. Povećanjem kapaciteta luka i ubrzanjem transporta, Republika Hrvatska bi ubirala više poreza i direktno profitirala. Također bi se značajno skratilo vrijeme putovanja iz Slavonije do Dalmacije preko Bosne i Hercegovine. Ukupna dužina koridora 5C kroz Republiku Hrvatsku iznosi 88,6 kilometara, a do sada je izgrađeno 81,6 kilometara.⁸² Hrvatska je uz izgradnju autoceste izgradila dva mosta preko rijeke Save kod Svilaja te rijeke Drave kod Petrovca. Mađarska dionica duga je 196 kilometara, a sve dionice osim posljednjih dvadesetak kilometara prema hrvatskoj granici su nadograđene na standard autoceste. Posljednja dionica do novog graničnog prijelaza Ivándárda je u izgradnji i trebala bi biti završena 2024. godine.⁸³ Dužina koridora kroz Bosnu i Hercegovinu iznosi 337 kilometara. Do sada je izgrađeno 126,5 kilometara autoceste na koridoru 5C.⁸⁴ Vidljivo je da Bosna i Hercegovina ima daleko najviše posla za obaviti kako bi dovršila svoj dio koridora. Uz geografske karakteristike koje posjeduje Bosna i Hercegovina, pri tome se misli na brdovit krajolik, poslovi su dodatno usporeni sporom administracijom, lošom suradnjom između svih razina vlasti i općenito lošim funkcioniranjem države.

SLIKA 8. Koridor 5C

izvor: JP Autoceste FBiH

⁸²<https://mmpi.gov.hr/vijesti-8/otvaranje-dionice-autoceste-a5-od-osijeka-do-belog-manastira-znacajno-za-slavoniju-ali-i-cijelu-hrvatsku/23672> - pristupio 1. 3. 2023.

⁸³<https://www.mineral.com.hr/8168/Hrvatski-dio-Koridora-5C-bit-ce-završen-tijekom-2024-godine>, pristupio 1. 3. 2023.

⁸⁴AC INFO, *Bilten JP Autoceste FbiH*, 6/22. str. 6. <https://www.jpautoceste.ba/koridor-vc-autocesta-karta/>

Od iznimne važnosti za transport robe prema središnjoj Europi, naročito Republici Austriji i Mađarskoj, ističe se luka Rijeka. Povijesne pretenzije dviju država prema gradu Rijeka jasan su dokaz važnosti grada za Beč i Budimpeštu, naročito potomje. Zbog svoje geografske pozicije i prirodnih uvjeta, luka Rijeka ključna je za transport robe koja stiže otvorenim morem za države koje nemaju pristup moru. Uz već navedene Republiku Austriju i Mađarsku, tu su i Češka Republika, Republika Slovačka, južni dijelovi SR Njemačke i Republike Poljske. Sukladno tome, luka Rijeka ima enorman potencijal koji je prepoznat u sklopu I3M. Postojeći projekti, točnije njih 6, idu u smjeru povećanja općeg kapaciteta zapremnine tereta, bržeg i olakšanog procesa pretovara te daljnjeg transporta prema središnjoj Europi. Uz infrastrukturne radove na samoj luci, prepoznati su nedostaci željezničke infrastrukture koji se nastoje riješiti obnovom pruge na potezu Škrljevo – Rijeka – Jurdani. Opći nedostaci željezničke infrastrukture onemogućuju Republici Hrvatskoj da opskrbljuje države središnje Europe brzom količinom sirovina koje su njima potrebne. Obnova željezničke pruge Zaprešić – Čakovec te željezničke pruge Varaždin – Dalj projekti su koji za cilj imaju potaknuti daljnji razvitak željezničke infrastrukture u Republici Hrvatskoj. Trenutno stanje željezničke infrastrukture nije zadovoljavajuće te su potrebne obnove u svim smjerovima, naročito u smjeru sjever-jug, čime bi se luka Rijeka povezala s središnjom Europom.

7. Zaključak

Odgovor na prvo istraživačko pitanje tiče se budućnosti I3M, koja ovisi o puno čimbenika, među kojima se najviše ističe je rat u Ukrajini, ali i svijetu. Nalazimo se u vremenima kada dolazi do tektonskih promjena u međunarodnim odnosima, unipolaran svijet na čelu sa Sjedinjenim Američkim Državama nastoje promijeniti NR Kina i Rusija. One pak teže multipolarnom svijetu što nije u interesu Sjedinjenim Američkim Državama. Rat u Ukrajini samo je dio svjetskog preslagivanja. Ukoliko dođe do daljnje eskalacije u vidu izravnog uključivanja drugih država u rat utoliko je budućnost I3M sasvim neizvjesna kao i budućnost čitavog svijeta. Ako zanemarimo tu opciju, tada budućnost I3M ovisi prvenstveno o političkoj volji vladajućih garnitura država članica. Uz to, vrlo je važno da potpora koju su do sad pružale Sjedinjenje Američke Države ne počne jenjavati. U konačnici, Republika Poljska kao najsnažnija ekonomija i inicijator ideje mora se nastaviti razvijati u pozitivnom smjeru, a eventualnim slabljenjem Republike Poljske i sama I3M će oslabiti. Institucionalizacija I3M koja je već započela osnivanjem Fonda I3M mogla bi biti iduća stepenica u razvijanju I3M. Institucionalizacija u vidu osnivanja trajnog sjedišta i područnih ureda po državama članicama. Ipak, za institucionalizaciju inicijative potrebna je kontinuirana politička podrška svih država članica, što još uvijek nije slučaj. Domaćinstvo narednog *summita* najbolji je dokaz tome.

Glede drugog istraživačkog pitanja, energenti dostupni po pristupačnim cijenama iz pouzdanih izvora su *condicio sine qua non* snažnog gospodarstva. Uz to, međusobno povezivanje kroz realiziranje infrastrukturnih prometnih projekata omogućit će snažan gospodarski uzlet državama I3M. Ukoliko se to ostvari, utoliko se ne vidi razlog da kroz idući period gospodarstva središnje i istočne Europe ne osnaže toliko da sustignu zemlje zapadne Europe. Možda ne u narednim godinama koje će bit obilježene svladavanju ekonomskih problema nastalih pandemijom i ratom u Ukrajini, ali svakako u narednim desetljećima.

Treće istraživačko pitanja odnosi se na smanjenje ovisnosti o ruskim energentima. Naglasak je stavljen na energetske neovisnu središnju i istočnu Europu kroz I3M. Sasvim je jasno od koga se želi postati neovisan, navedeno područje postalo je ovisno o ruskim energentima ne svojom voljom. Smisljena politika koja se provodila iz Moskve nastojala ih je činiti ovisnima o njoj, a u tome su i uspjeli, ali privremeno, zahvaljujući projektima koji su naglašeni I3M. Ostvareni projekti poput *interkonektora* koji spajaju Republiku Poljsku s Republikom Slovačkom i Republikom Litvom, baltičkom cijevi, LNG terminalima (Švinoušće, Omišalj, Paldiski, Klaipeda) omogućili su državama I3M smanjenje ovisnost o prirodnom plinu koji stiže

iz Rusije. U tom pogledu, rat u Ukrajini djelovao je kao katalizator na projekte i samu I3M. *Interkonektori* i *Baltic pipe* pušteni su u pogon 2022. godine. Uz njih, iste godine, u pogon je pušten i plutajući LNG terminal na Paldiskom. Za ranije dovršeni projekte poput Švinoušća, Klaipede, Omišlja navedena su dodatna ulaganja i proširenje postojećih kapaciteta. Krajnji cilj je diversifikacija energetske izvora koja će rezultirati sigurnu opskrbu od strane pouzdanih partnera po pristupačnim cijenama. Trenutne cijene energenata, unatoč ostvarivanju navedenih projekata, i dalje su visoke i utječu negativno na cjelokupno europsko gospodarstvo. Naročito na one koji su najviše ovisili o tim energentima, poput država članica I3M. U trenutcima pisanja rada inflacija je na cijelom području EU, ponajviše upravo u državama poput Mađarske, Republike Estonije, Republika Latvije, Republike Litve, Češke Republike, Republike Poljske, Republike Bugarske i Republike Slovačke. Stanje je moglo biti puno gore da projekti nisu realizirani. Daljnjim ulaganjima u projekte, nastavit će se minimizirati energetske pritisak koji je trenutno prisutan. I upravo se tu vidi važnost I3M.

Odgovor na četvrto pitanje složen je poput postizanja europskog jedinstva. Rat koji se u trenutcima pisanja ovog rada vodi u Ukrajini doveo je do toga da cijeli zapadni svijet zauzme pozicije koje su sličnije onima u Varšavi nego li Berlinu. Stvar je u tome što su Poljaci govorili iz vlastitog iskustva, a Nijemci su bili vođeni vlastitim gospodarskim interesima. Nakon drastičnih promjena odnosa prema Rusiji, postiglo se europsko jedinstvo koje se ogleda u podršci Ukrajini i osudi Rusije. Postiglo se jedinstvo na onom pitanju, na koje su Poljaci davno nudili odgovor. Okupacija Krima 2014. godine jasno je dala do znanja kako Rusija neće stati samo na tome. Upravo nakon tog događaja vidimo početne korake koji su doveli do formiranja I3M. *Completing Europe Reporta* (2014.), sastanka na marginama UN (2015.), posjet Kolinde Grabar Kitarović Republici Poljskoj (2015.) te u konačnici *summit* u Dubrovniku 2016. Vizija osnivača jest ekonomski prosperitetna i energetske neovisna, središnja i istočna Europa. I samo takva središnja i istočna Europa može maksimalno konstruktivno doprinosti radu Europske unije. Veliki gospodarski nesrazmjer zemalja zapadne Europe i I3M utječe negativno na europsko jedinstvo. Često se povlači to pitanje, a najčešći su prigovori određenih država da „plaćaju“ svoju razvijenost velikom količinom uplata u zajedničke fondove Europske unije. Iz tih fondova veći dio sredstava odlazi manje razvijenim članicama. Ostvarivanjem navedenih projekata smanjuje se gospodarski nesrazmjer što dugoročno gledano svakako ima pozitivan učinak na europsko jedinstvo.

Rad nastoji potvrditi ili opovrgnuti hipotezu koja glasi:

H1 – Sudjelovanjem u Inicijativi triju mora države članice osnažit će nacionalna gospodarstva i energetska neovisnost

Navođenjem projekata, potencijalnog utjecaja pri završetku istih, smatram da će pozitivno utjecati te osnažiti nacionalna gospodarstva. Osnaživanje gospodarstva dugotrajan je proces koji traje desetljećima, stoga utjecaj I3M neće biti jednako brzo vidljiv kao na području energetske neovisnosti. Energetska neovisnost pojedinih država članica, poput Republike Poljske, je ostvarena. Dovršetakom niza projekata, druge države mogle bi postići energetska neovisnost ili barem smanjiti ovisnost.

8. Popis literature

Knjige:

1. Chodakiewicz, M.J. (2012), *Intermarium The Land between the Black and Baltic Seas*. New Jersey: Transaction Publishers
2. Grlić – Radman, G. (2009) *Neutralnost i nova europska sigurnost*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga
3. Kissinger, H. (2015) *Svjetski poredak*. Zagreb: Školska knjiga
4. Lever, P. (2018.) *Kako Berlin vlada Europom*. Zagreb: Profil Knjiga
5. Vukadinović, R. (2004) *Međunarodni politički odnosi*. Zagreb: Politička kultura, Nakladno-istraživački zavod

Znanstveni i stručni članci:

1. Adamczyk, A. (2020.), *Stosunki Polski z południowymi sąsiadami drugiej RP (Czechami, Rumunią, Słowacją, Węgrami) w okresie 1918–1945 w rozważaniach polskich środowisk politycznych, intelektualnych i kulturalnych*. Polska wobec południowych sąsiadów w Europie Środkowo-Wschodniej w XX wieku, vol.2
2. Altaras Penda, I. (2018.): *Inicijativa triju mora – između gospodarske diplomacije i geopolitike*. Acta Economica Et Turistica, Vol.4 No.1, 2018.
4. Bajda, P. (2020.) *The Three Seas Initiative at the end of 2020 in statu nascendi*. Barometer vol.1
5. Bekić, J., Funduk, M. (2016.) *The Adriatic-Baltic-Black Sea Initiative as the revival of “Intermarium”*. IRMO BRIEF 02
6. Boromisa, A., Samardžija, V. (2022) *Croatia: in search for visibility and stronger support*. Three Seas Initiative: Mapping National Perspectives, vol.1
7. Brussels, 26.5.2021 SWD(2021) 117 final *Commission staff working document evaluation of the Regulation (EU) N° 1315/2013 on Union Guidelines for the development of a transEuropean transport network {SWD(2021) 118 final*

8. Chorjan, A. (2019) *The United States on the Three Seas Initiative*. Yearbook of the institute of East-Central Europe, vol.17 no. 3
9. Dahl, M. (2019.) *Evolution of Germany's Stance Regarding the Three Seas Initiative*. Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej no. 17
10. Daniel Kawczynski, 2021. *Report: Three Seas Initiative and the Opportunities for Global Britain*
11. Dijanović, D. (2019.) *Inicijativa triju mora – korijeni, ideje i perspektive*. Obnova, časopis za kulturu, društvo i politiku, 12(1)
12. Dostál, V., Strážay, T. , Véggh, Z. (2021.) *The perspective of the Czech Republic Hungary, and Slovakia on the Three Seas Initiative*. Association for International Affairs, policy paper
13. European Commission – Directorate General for Mobility and Transport, *The Core Network Corridors, trans european transport network*, Bruxelles, 2013. dostupno na: https://ec.europa.eu/transport/infrastructure/tentec/tentecportal/site/brochures_images/b1_2013_brochure_lowres.pdf (pristupio: 7.8.2022.)
14. Ker-Lindsay, J. (2017) *The United Kingdom and EU enlargement in the Western Balkans: from ardent champion of expansion to post-Brexit irrelevance*. Southeast European and Black Sea Studies, 17 (1).
15. Kim, A.B. (2022) *The Three Seas Initiative: A case for Americas economic statecraft imperative*. Three Seas Initiative: Mapping National Perspectives, vol.1
16. Kowal, P., Orzelska-Staczek.A. (2019.) *Inicijatywa Trojmorza: geneza, cele i funkcionowanie*. East of the West/Wschod Zachodu, 5
17. Kurečić, P. (2018.) *Inicijativa triju mora: geografske odrednice, geopolitička utemeljenja i budući izazovi*. Hrvatski geografski glasnik 80/1
18. Laruelle, M., Rivera, El. (2019) *Imagined Geographies of Central and Eastern Europe. The Concept of Intermarium*. IERES Occasional Papers, no. 1
19. Lewandowski, P., Gebaska, M.H. (2022.) *Geo-economic Leaders Among the Three Seas Initiative Countries part2: Reasearch Results*. European Reasearch Studies Journal Vol.XXV, Issue 1

20. Lewicki, G. (2020.) *China's Belt and Road meets the Three Seas Initiative: Chinese and US sticky power in the context of the COVID-19 pandemic and Poland's strategic interest*. Polish Economic Institute, spec.ed. II
21. Musabelliu, M. (2017.) *China's Belt and Road Initiative Extension to Central and Eastern European Countries - Sixteen Nations, Five Summits, Many Challenges*. Croatian International Relations Review, 23(78)
22. Pavić, R. (2006.) *Novi Rimland kao kontinuitet starog Rimlanda*. Anali Hrvatskog politološkog društva: časopis za politologiju, Vol.3. No.1.
23. Popławski, K., Jakóbowski, J. (2020) *Building Closer Connections The Three Seas Region as an Economic Area*. Polish Economic Institute
24. Roberts, J.M. (2018.) *Three Pipelines and Three Seas: BRUA, TAP, the IAP and Gasification in Southeast Europe*. Atlantic Council
25. Soroka, G. – Stepniewsik, T., (2019.) *The Three Seas Initiative: Geopolitical Determinants and Polish Interest*. Yearbook of the Institute of East-Central Europe, vol.17. no.3.
26. The Atlantic Council, Central Europe Energy Partners, *Completion of Europe—From the North South Corridor to Energy, Transportation, and Telecommunications Union*. Washington, Atlantic Council, 2014. Dostupno na: <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/completing-europe-from-the-north-south-corridor-to-energy-transportation-and-telecommunications-union>
27. Thomann P.-E (2019.) *The Three Seas Initiative, a New Project at the Heart of European and Global Geopolitical Rivalries*. Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej 17 z. 3
28. Three seas initiative investment fund S.A.SICAV-RAIF, *Annual report and audited financial statements for the financial year ended 31.12.2021*.
29. Tulmets, E., Cadier, D. (2014), *French policies toward Central Eastern Europe: Not a Foreign Policy Priority but a Real Presence*. DGAPanalyse, 11
30. Ukielski, P (2020.) *Europa Środkowa w polskiej myśli politycznej po 1989 roku. Polska wobec południowych sąsiadów w Europie Środkowo-Wschodniej w XX wieku, tom II*.

31. Vetrovcova, M., Harnisch, S. (2018.) *Towards an „Expectations Fulfillment Gap“ in 16+1 Relations? China, the EU and the Central and Eastern European Countries*. China-CEE Institute, 2018.no20
32. Wilczek, J., Rudowski, A. (2021.) *Fundusz Trojmorza - W strone instytucjonalizacji Inicjatywy*. Barometer, cz3
33. Wojtowicz, T. (2020.) *Comparing strategic cultures of selected member states of the Three Seas Initiative*. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia de Securitate* 10 (1)
34. Zaniewicz, M. (2019) *New gas pipeline geopolitics in central and eastern Europe*. Special report, Warsaw Institute
35. Zbinkowski, G., (2019.) , *The Three Seas Initiative and its Economic and Geopolitical Effect on the European Union and Central and Eastern Europe*. *Comparative Economic Research Central and Eastern Europe* vol.22, number 2.

Novinski članci:

1. Članak sa internetske stranice: net.hr <https://net.hr/danas/hrvatska/milanovic-ostro-protiv-inicijative-triju-mora-to-je-bespotrebno-i-stetno-mogli-bi-se-nekome-zamjeriti-ne-bi-tu-trebali-dati-ni-lipe-09e1ecfe-b1c6-11eb-a506-0242ac130037>
2. Eva Duran Živanović, 2022. , *AC INFO Bilten JP Autoceste FBiH vol.6*, Sarajevo *JP Autoceste FBiH* dostupno na: <https://www.jpautoceste.ba/koridor-vc-autocesta-karta/>
3. Mineral&Gradnja, stručni časopis i Internet portal <https://www.mineral.com.hr/8168/Hrvatski-dio-Koridora-5C-bit-ce-završen-tijekom-2024-godine>

Internetski izvori:

- 1. Obraćanje Eglis Levits, predsjednik Republike Latvije**
<https://3seas.eu/media/news/president-of-latvia-the-outcome-of-this-initiative-will-be-a-strong-backbone-for-our-economies>
- 2. Obraćanje Generala James L.Jonesa na summitu u Dubrovniku, 2016.**
<https://www.atlanticcouncil.org/commentary/transcript/remarks-by-general-james-l-jones-jr-at-the-dubrovnik-three-seas-initiative-presidential-roundtable/>

3. Obraćanje podtajnika za gospodarski rast, energetiku i okoliš, Keitha Kracha na summitu u Talinu

<https://3seas.eu/media/news/undersecretary-keith-krach-u-s-will-invest-up-to-eur1-billion-in-3si?lang=hr>

4. Obraćanje predsjednika Republike Poljske, Andrzeja Duda

<https://www.president.pl/news/message-from-the-president-of-the-republic-of-poland.49387>

5. Obraćanje za vrijeme predsjedničkog panela Frank – Walter Steinmeiera na summitu u Rigi (<https://www.youtube.com/watch?v=UxDnnYwDxLI> , 26:31-27:04)

6. Službena internetska stranica Europske komisije

https://commission.europa.eu/news/inauguration-gas-interconnection-between-poland-and-lithuania-2022-05-05_en

7. Službena internetska stranica I3M

<https://3seas.eu/>

8. Službena internetska stranica I3M, projekti

<https://projects.3seas.eu/report>

9. Službena internetska stranica Ministarstva ekonomije i industrije Republike Bugarske.

<https://www.mi.government.bg/en/news/the-three-seas-initiative-business-forum-will-be-held-in-sofia-on-july-8-9-2021/>

10. The Three Seas Initiative Civil Society Forum 2022, policy recommendations

https://media.voog.com/0000/0046/4166/files/Policy_Recommendations.pdf

11. Službena internetska stranica nacionalnog distributera energenata Republike Estonije Ereling

<https://elering.ee/en/gas-pipeline-connection-built-paldiski-elering-has-been-completed>

(pristupio 5.3.2022.)

12. Službena internetska stranica *Baltic pipe* projekta

<https://www.baltic-pipe.eu/about/the-project-about-benefits/#competitiveness>

(pristupio 4.8.2022.)

**13. Službena internetska stranica Ministarstva mora, prometa i infrastrukture
Republike Hrvatske**

<https://mmpi.gov.hr/vijesti-8/otvaranje-dionice-autoceste-a5-od-osijeka-do-belog-manastira-znacajno-za-slavoniju-ali-i-cijelu-hrvatsku/23672> (pristupio 1.3.2023.)

14. Službena internetska stranica PLINACRO d.o.o.

<https://www.plinacro.hr/default.aspx?id=1228> (pristupio 4.10.2022.)

15. Službena internetska stranica Vlade Republike Hrvatske, vijesti

<https://vlada.gov.hr/vijesti/povecavanjem-kapaciteta-lng-terminala-na-krku-hrvatska-ce-postati-regionalno-energetsko-cvoriste/35625> (pristupio 4.10.2022.)

16. Službena web stranica Vlade Republike Hrvatske, vijesti

<https://vlada.gov.hr/vijesti/hrvatska-je-energetski-sigurna-zelimo-da-nasi-plinovodi-i-naftovodi-budu-korisni-i-drugim-drzavama/36402> (pristupio 16.2.2022.)

**17. The European Climate, Infrastructure and Environment Executive Agency
(CINEA) - news**

https://cinea.ec.europa.eu/news-events/news/cef-energy-towards-synchronisation-baltic-states-grid-european-energy-network-2022-04-19_en (pristupio 4.8.2022.)

18. Three seas initiative priority interconnection projects

https://www.presidency.ro/files/userfiles/Lista_regionala_de_proiecte_prioritare_de_interco_nectare_I3M.pdf , (pristupio 4.10.2022.)

19. Ured za međunarodne poslove US Department of Energy

<https://www.energy.gov/ia/international-affairs-initiatives> (pristupio 28.9.2022.)

20. U.S International Development Finance Corporation (DFC)- newsroom

<https://www.dfc.gov/media/press-releases/dfc-and-three-seas-initiative-investment-fund-agree-term-sheet-300-million> (pristupio 7.9.2021.)

21. Rezolucija Kongresa Sjedinjenih Američkih Država

<https://www.congress.gov/bill/116th-congress/house-resolution/672> (pristupio: 28.9.2022)

9. Popis slika, tablica i priloga

Popis slika

1. Ujedinjene krune pod dinastijom Jagelović (1440-1444), str.12
2. Podijele Poljsko-Litavske Unije, str.14
3. Karta predložene federacije prema viđenju Józefa Piłsudskog, str.16
4. Postojeća plinska infrastruktura i godišnja potrošnja prirodnog plina 2019.godine, str.31
5. Europski koridori u zemljama Inicijative triju mora, str.33
6. Teritorij I3M u odnosu na geopolitičke teorije Heartlanda i Rimlanada str.43
7. Jonsko-jadranski plinovod, str.61
8. Koridor 5C, str.63

Popis tablica

1. Lista predstavnika država na summitu u Dubrovniku str.20
2. Lista predstavnika država na summitu u Varšavi str.22
3. Lista predstavnika država na summitu u Bukureštu str.23
4. Lista predstavnika država na summitu u Ljubljani, Brdu str.24
5. Lista predstavnika država na summitu u Talinu str.25
6. Lista predstavnika država na summitu u Sofiji str.27
7. Lista predstavnika država na summitu u Rigi str.28
8. Institucije država članica inicijative te iznos uplaćen u investicijski fond I3M. str.37

Popis priloga

1. Završna deklaracija nakon summita u Dubrovniku, 2016.godine
https://media.voog.com/0000/0046/4166/files/DUBROVNIK_deklaratsioon_2016.pdf
2. Završna deklaracija nakon summita u Varšavi, 2017. godine
<https://media.voog.com/0000/0046/4166/files/WARSAW-joint-declaration-2017.pdf>
3. Završna deklaracija nakon summita u Bukureštu, 2018. godine
https://media.voog.com/0000/0046/4166/files/BUCHAREST-SUMMIT-JOINT-DECLARATION_2018.pdf
4. Završna deklaracija nakon summita u Ljubljani, 2019. godine
<https://media.voog.com/0000/0046/4166/files/LJUBLJANAJoint%20Declaration%202019.pdf>

5. Završna deklaracija nakon summita u Rigi, 2020. godine
<https://media.voog.com/0000/0046/4166/files/FINAL%20Three%20Seas%20Joint%20Statement.pdf>
6. Završna deklaracija nakon summita u Sofiji, 2021. godine
<https://3seas.eu/event/joint-declaration-of-the-sixth-summit-of-the-three-seas-initiative>
7. Završna deklaracija nakon summita u Talinu, 2022. godine
<https://3seas.eu/about/joint-declaration-of-the-seventh-three-seas-initiative-summit>

10. Životopis

OSOBNI PODACI Zvonimir Milošević

📍 Bebrina 128, 35254

📞 099-5266-450

✉ zvonimirmilosevic98@gmail.com

Spol Muško | Datum rođenja 18.09.1998. | Državljanstvo Hrvatsko

RADNO ISKUSTVO

1.09.2021. – 1.12.2021. - Pripravnik
Fundacija Jagielonska, Rzeszow, Republika Poljska

29.02.2020. – 21.03.2021. - Administrativni referent
Hrvatska zajednica samostalnih umjetnika

OBRAZOVANJE

2022. – Sveučilišni prediplomski studij povijest
Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb

2020. – Student diplomskog studija „Međunarodni odnosi i diplomacija“
Libertas međunarodno sveučilište, Zagreb

2019. – 2020. Student preddiplomskog sveučilišnog studija „Međunarodni odnosi“
Libertas međunarodno sveučilište, Zagreb

- stečena titula **Sveučilišni prvostupnik međunarodnih odnosa (univ. bacc. int. rel.)**

2017. – 2019. Student diplomacije i međunarodnih odnosa
Visoka škola diplomacije i Međunarodnih odnosa Dag Hammarskojll,
Zagreb

2013. – 2017. Srednja škola “Gimnazija Matija Mesić“ (Slavonski Brod, Hrvatska)
opći smjer

2005. – 2013. Osnovna škola “Antun Matija Reljković“ (Bebrina, Hrvatska)

JEZIČNE VJEŠTINE

Materinski jezik	Hrvatski				
Drugi jezici	RAZUMIJEVANJE	GOVOR			PISANJE
	Slušanje	Čitanje	Govorna interakcija	Govorna produkcija	
Engleski	C1	C1	C1	C1	C2
	Engleski sam jezik učio kroz svoje osnovno, srednje i visokoškolsko obrazovanje.				
Poljski	A1	A2	A2	A2	A1
	Poljski jezik sam učio za vrijeme boravka u Republici Poljskoj				

DODATNE INFORMACIJE

Seminari / tečajevi /
konferencije / priznanja

OŽUJKA 2019. – 01. SRPNJA 2019. – Zagreb American Foreign
Policy and Diplomatic Practice Program, Zagreb, Hrvatska

04. SVIBNJA 2022. – 12. SVIBNJA 2022. – Calarreona, Španjolska
YE Digital now!

15. KOLOVOZA 2022. – 26. KOLOVOZA 2022. – Varšava, Poljska
Three Seas Leadership School